

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Šikana a možná náprava v třídním kolektivu

Vypracovala: Klára Bučková Michlíčková

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Jiří Kressa, Ph. D.

České Budějovice 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své práce, a to v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce.

Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Ve Volarech dne 23. května 2020

.....
Klára Bučková Michlíčková

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce Mgr. et. Mgr. Jiřímu Kressovi, Ph. D. za odborné vedení, podporu a pomoc při tvorbě bakalářské práce.

Děkuji panu řediteli Základní školy ve Volarech Mgr. Petru Horálkovi za umožnění výzkumu.

Děkuji zákonným zástupcům žáků Základní školy Volary za jejich čas a nesmírnou vstřícnost v době nouzového stavu.

Děkuji paním třídním učitelkám za umožnění vstupu do 5. a 9. tříd a vymezení času na vyplnění dotazníků.

Děkuji žákům 5. a 9. tříd Základní školy ve Volarech za jejich čas ve vypjaté distanční výuce a za zodpovězení otázek v době nouzového stavu.

„JE DŮLEŽITÉ SI UVĚDOMIT, ŽE KAŽDÝ Z NÁS NĚKDY NĚKOHO ŠIKANOVAL, KAŽDÝ Z NÁS BYL NĚKDY OBĚTÍ ŠIKANY A VŠICHNI JSME NĚKDY BYLI PŘIHLÍŽEJÍCÍMI, KTEŘÍ BUĎ ZASÁHLI, NEBO NEZASÁHLI.“

- **STEVE BIDDULPH 1953 (AUSTRALSKÝ PSYCHOLOG, RODINNÝ TERAPEUT A SPISOVATEL)**

ANOTACE

Bakalářská práce pojednává o kolektivu třídy, šikaně a jejím vnímání žáky – jaké mají žáci povědomí o šikaně na Základní škole ve Volarech. Čtenář bude seznámen s problematikou šikany – definicí pojmu, stadii, diagnostikou atd.

Praktickou část představuje dotazníkový výzkum rozdělený na I. stupeň (absolvování 1. až 5. třídy) a II. stupeň (absolvování 6. až 9. třídy) základní školy, kde práce mapuje kolektiv třídy, povědomí žáků o šikaně, setkání se s problematikou, výskyt šikany v kolektivu, reakce žáků, jejich důvěru, či nedůvěru v pedagogické pracovníky apod. Praktická část, mimo jiné, pro zajímavost srovnává odpovědi mladších a starších žáků.

Klíčová slova: třída, kolektiv, diagnostika, šikana, dotazníkové šetření

ABSTRACT

The bachelor's thesis deals with the class team, bullying and its perception by pupils - what students are aware of bullying at the Primary School in Volary. The reader will be acquainted with the issue of bullying - the definition of the term, stage, diagnosis, etc.

The practical part is a questionnaire research divided into I. degree (completion of 1st to 5th grade) and II. degree (completion of 6th to 9th grade) of primary school, where the work maps the class team, pupils' awareness of bullying, encountering issues, the occurrence of bullying in the team, pupils' reactions, their trust or distrust in teachers, etc. Practical part, among other things, for the sake of interest, it compares the answers of younger and older pupils.

Key words: class, team, diagnostics, bullying, questionnaire survey

OBSAH

ÚVOD.....	7
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	8
1. TŘÍDNÍ KOLEKTIV.....	9
1.1 Definice pojmu třídní kolektiv (školní třída).....	9
1.2 Skupinová dynamika.....	11
1.2.1 Jednotlivé prvky skupinové dynamiky	12
2. SOCIOMETRIE.....	14
2.1 Přehled některých dotazníků.....	14
3. ŠIKANA.....	16
3.1 Definice šikany.....	16
3.2 Pojmy související se šikanou.....	19
3.3 Šikanující dítě (možný agresor).....	20
3.4 Šikanované dítě (možná oběť šikany).....	25
3.5 Šikanovaný a šikanující v jednom.....	27
3.6 Přihlížející.....	27
4. STADIA ŠIKANY.....	29
4.1 První stadium.....	29
4.2 Druhé stadium.....	29
4.3 Třetí stadium.....	30
4.4 Čtvrté stadium.....	30
4.5 Páté stadium.....	30
5. ZÁVĚR TEORETICKÉ ČÁSTI.....	32
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	33
6. METODA VLASTNÍHO ŠETŘENÍ.....	34
7. CÍL A VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	35
8. CHARAKTERISTIKA VYBRANÉ OBLASTI.....	36
9. VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	38
10. ODPOVĚDI NA VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	55
ZÁVĚR.....	58
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	60
SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ.....	62
SEZNAM OBRÁZKŮ.....	63
SEZNAM PŘÍLOH.....	64

ÚVOD

Již sedm let se soustavně zajímám o třídní kolektivy. Mé působení jako školního metodika primární prevence přímo či nepřímo vybízí k odhalování patologických jevů vyskytujících se mezi žáky základní školy. Tvorbu bakalářské práce vnímám jako unikátní příležitost k výzkumu tématu, který mě zajímá nejvíce – šikana. Vzhledem k řešení několika případů mi dochází skutečnost, že ne vždy jako pedagogický pracovník potažmo jako dospělý člověk či domnělá autorita zachytím první plíživé náznaky této mnohdy skryté problematiky, nebo skvěle skrývaný již probíhající problém.

Záměrem mé práce je proniknout blíže do kolektivu a povědomí žáků o šikaně, do jejich zkušeností a jejich myšlenek o rozpoznání šikany a možném řešení (pomoci, nápravě), které intuitivně volí jako správné. Cílem mé práce není detailně popisovat patologický jev nazvaný šikana, ale vnímání dětí, co se této problematiky týče.

Jsem přesvědčena o tom, že šikana je problém v drtivé většině skrytým. Málokteré šikanované dítě dokáže požádat o pomoc již v zárodku a někteří ani v průběhu problému. Otázkou, ale je: Dokáže dítě rozpoznat, že už se jedná o šikanu?; Jaká jeho reakce, řešení situace či náprava toho, co se odehrává, je pro dítě přirozenější? Řeší si některé problémy týkající se šikany děti samy uvnitř svého třídního kolektivu, aniž by o tom měl jakýkoliv pedagogický pracovník povědomí? Důvěřují, nebo naopak nedůvěřují děti pedagogickým pracovníkům? Ve velké míře mne také zajímá srovnání odpovědí dětí, které absolvovaly pětiletou školní docházku a dětí, které dochází na základní školu již devět let.

Jsem toho názoru, že Základní škola Volary vytváří kvalitní preventivní aktivity, důsledně a opakovaně seznamuje své žáky s tímto jevem. Poskytuje důvěryhodnou, pevnou, pomocnou záchrannou síť, vytváří příjemné, kamarádké až rodinné prostředí ke vzdělávání,... ale je toto vše dostačující? Tvoří se díky tomuto také kamarádké prostředí mezi dětmi v třídním kolektivu?

Šikana je velikým fenoménem nejen na základních školách, ovšem vzhledem k tomu, že na jedné ze základních škol působím, dávám si za úkol neustále zkoumat tuto problematiku u našich dětí.

I. TEORETICKÁ ČÁST

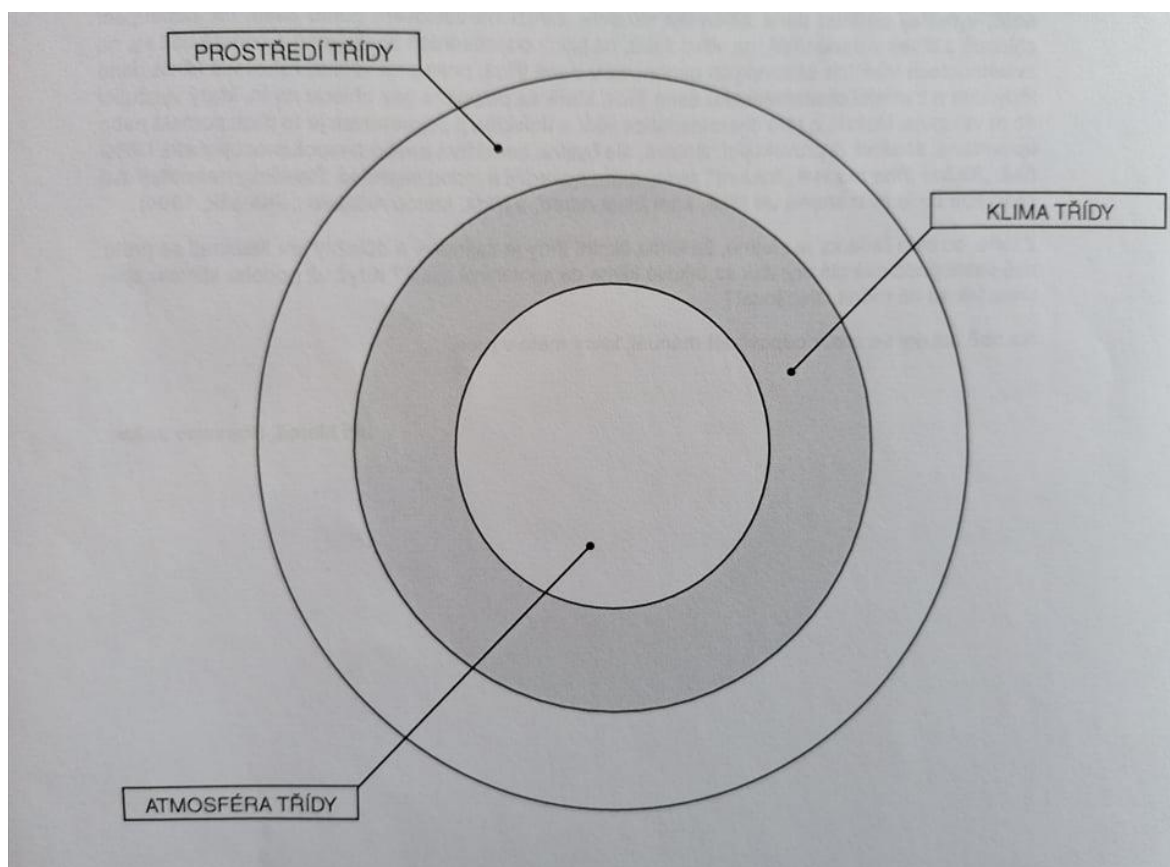

1 TŘÍDNÍ KOLEKTIV

Dříve než začneme hovořit o třídním kolektivu, měli bychom si vysvětlit, co vlastně pojem znamená. Každý z nás do nějakého třídního kolektivu v minulosti patřil. Někteří z nás dokonce i v přítomném čase patří stále do určité studijní skupiny podobné třídnímu kolektivu.

1.1 Definice pojmu třídní kolektiv (školní třída)

Třídní kolektiv je uskupení žáčků a žáků podobného věku umístěných základní školou do určité třídy. *Postupem času se stává samostatně "žijícím a dýchajícím organismem". Podle J. Mareše a S. Ježka pojem školní třída označuje učebnu i relativně stabilní společenství žáků v rámci jednoho postupného ročníku - např. třída III. B.* (Mareš, Ježek, 2012, s. 6)

Obrázek č. 1 (Mareš, J., Ježek, S. Klima školní třídy. Dotazník pro žáky. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2012, ISBN 978-80-87652-23-7. s. 6)

Školní třída je sociální skupina, která je vytvořena za účelem výchovy a vzdělávání. Žáci přicházejí do školy s očekáváním, že si najdou nové přátele, že ostatní budou zajímat jejich názory, budou mít své místo – postavení. (Friedová a kol, 2012, s. 4)

Podle R. Brauna má sociální skupina tyto znaky:

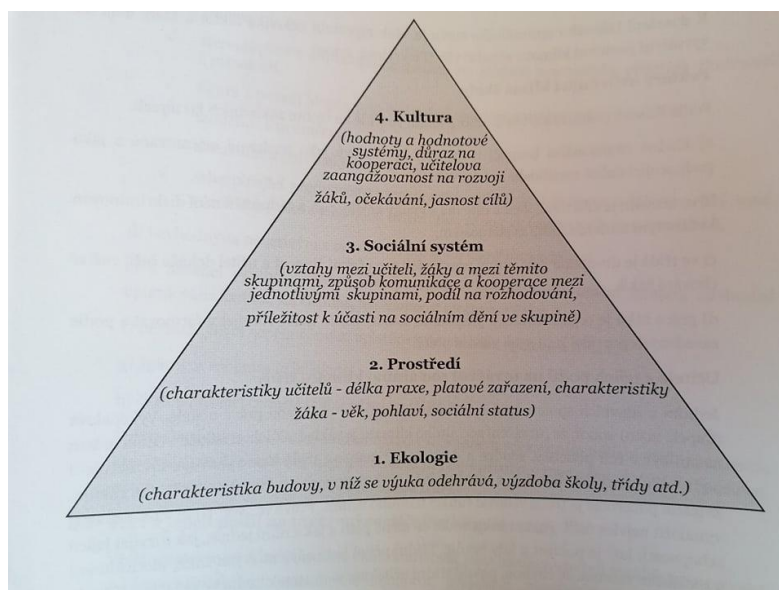
- vzájemné vztahy
- hierarchie, postavení a status členů
- dynamika dění
- způsoby řešení vnitřních konfliktů
- způsoby řešení vnějšího zatížení

(Braun, 2014, s. 95)

Prostředí třídy – aspekty, které ovlivňují práci učitelů a žáků.

Klima školní třídy – dlouhodobý jev s přesahem do měsíců či let. Klima třídy se týká jak žáků dané třídy, tak učitelů, kteří tam dlouhodobě a stabilně učí. Každá skupina aktérů má na třídní klima svůj určitý názor. Klima školní třídy, vzniká díky osobním zkušenostem žáků, ale také díky rozhovorům mezi nimi navzájem – *je sociálně sdílené na základě osobních zážitků i diskuzí s lidmi, kteří mají stejné, či naopak rozdílné názory.* Klima školní třídy je ovlivňováno také klimatem dané školy,

lokalitou, kde škola sídlí (velkoměsto, krajské město, malé město, vesnice), a také velikostí spádové oblasti žáků atd. (J. Mareš, S. Ježek, 2012, s. 7 – 8)

Klima školní třídy zcela jistě ovlivňuje celkové klima školy. Abychom porozuměli, co vše tvoří klima školy, podívejme se na model vytvořený podle Tagiuri a Andersona, kteří rozdělují čtyři úrovně klimatu. (podle Mareš, 1998, dále dle Friedlová a kol., 2012, s. 11)

Obrázek č. 2 (Friedlová, K., Práce s třídním kolektivem. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2012, ISBN 978-80-87652-70-1. s. 11)

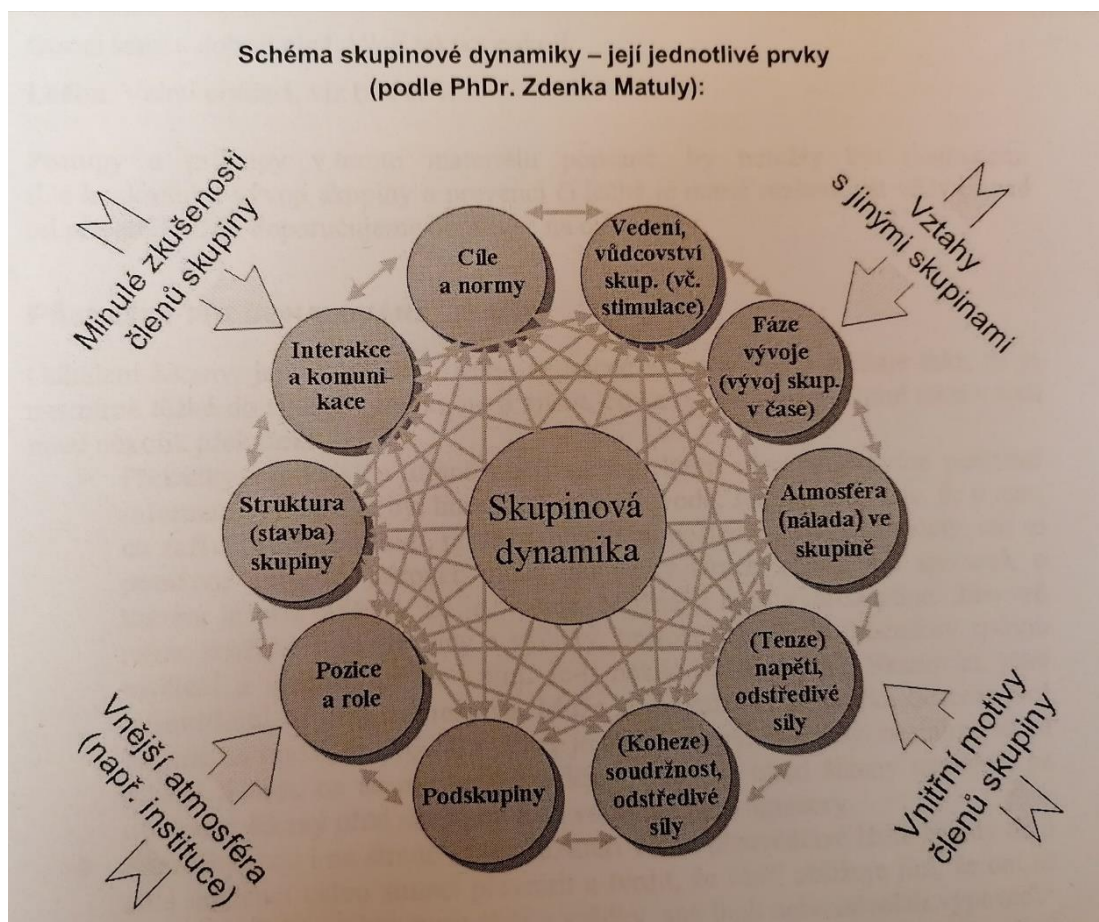
Atmosféra školní třídy – jev krátkodobý, proměnlivý, situačně podmíněný. Mění se během vyučovacího dne, ba někdy i během jedné vyučovací hodiny či jedné přestávky. Rozdílná atmosféra může být například před náročnou písemnou prací, nebo naopak při sdělení, že odpadla hodina.

(Mareš, Ježek, 2012, s. 7 – 8)

1.2 Skupinová dynamika

Skupinová dynamika resp. život skupiny je vlastně souhrnný název všeho, co se ve skupině odehrává. Dle J. Švece, S. Jeřábkové a M. Koláře je skupinová dynamika

souhrn všech sil a protisil, které působí uvnitř každé skupiny lidí a které mají zásadní vliv na členy skupiny i na efektivitu jejich práce.

Obrázek č. 3 (Švec, J., Jeřábková, S., Kolář, M., Jak zlepšit vztahy v naší třídě. Praha: Občanské sdružení Projekt Odyssea, 2007, ISBN: 978-80-87145-27-2. s. 17)

1.2.1 Jednotlivé prvky skupinové dynamiky

Cíle a normy: Cíle jsou úkoly, které má skupina splnit v daném časovém horizontu, v určité kvalitě. Normy jsou pravidla chování a postupy, kterými se členové skupiny řídí, aby dosáhli cílů skupiny.

Interakce a komunikace: Interakce je vzájemné působení členů skupiny na sebe navzájem. Komunikace je vzájemné sdělování informací, emocí a vztahů mezi členy skupiny. Komunikaci vnímáme jako specifickou podobu interakce.

Vedení (vůdcovství): Při vedení skupiny jde o určování a dosahování cílů a norem skupiny (jakým způsobem dojdeme k cíli). Patří sem i to, do jaké míry všichni členové skupiny spoluurčují, dodržují a kontrolují cíle a normy. Vedení skupiny může

být na nejobecnější rovině dvojí: demokratické nebo autokratické (direktivní). Autokratickému vedení se pak často říká řízení.

Stimulace: *Stimulace je vytváření takových (vnějších) podmínek, ve kterých se členové skupiny cítí dostatečně (de)motivováni k určité činnosti. Motivace je soubor subjektivních, vysoce osobních vnitřních sil v psychice členů skupiny, které je vedou k tomu, že chtějí ve skupině něco dělat.*

Pozice a role: *Pozice je místo (funkce) člověka ve skupině. Role je chování, které odpovídá dané pozici člena skupiny (a které členové skupiny do člověka na určité pozici očekávají). Člen skupiny je pak zodpovědný za výkon všech rolí (za hraní těchto rolí), které odpovídají jeho pozici.*

Struktura (stavba) skupiny: *Struktura skupiny je skladba (konstelace) všech formálních i neformálních vztahů mezi členy skupiny. Formální struktura se někdy říká organizační schéma nebo organigram (orgchart).*

Atmosféra: *Převládající (charakteristická) nálada ve skupině.*

Soudržnost (koheze), dostředivé síly: *Síly, které způsobují, že se členové skupiny cítí ve skupině spokojeni, že tam chtějí patřit.*

Napětí (tenze), odstředivé síly: *Síly, které způsobují, že se členové skupiny cítí ve skupině nespokojeni, že chtějí ze skupiny odejít.*

Podskupiny: *Menší skupiny v mateřské skupině, které zahrnují jen některé členy mateřské skupiny a které mohou sledovat své dílčí cíle a mít své vlastní normy.*

Fáze vývoje (vývoj skupiny v čase): *Zákonitá stádia, kterými postupně prochází ve svém vývoji každá skupina.*

(Švec, Jeřábková, Kolář, 2007, s. 17-18)

2 SOCIOMETRIE

Chceme-li někoho úspěšně vychovávat, musíme ho dobře znát, rozumět mu. Stejně tak když chceme narovnávat nezdravé vztahy mezi dětmi ve skupině, předpokládá to dobrou orientaci ve složení skupiny, povědomost o její neformální hierarchii, vnitroskupinových vazbách apod. (Bakošová, 1994, s. 72 – 73, dále Bendl 2003, s. 94)

Jak se dají zjišťovat vztahy ve třídě? Na tuto otázku si můžeme odpovědět například technikou zvanou sociometrie.

Sociometrie je chápána jako základní technika (diagnostický postup), která slouží k zjišťování, popisu a analýze směru a intenzity preference v mezilidských vztazích v malých sociálních skupinách. Odhaluje neformální vztahy ve třídě (vzájemné sympatie a antipatie, skupinky, role žáků – např. sociální izolace), tzv. sociální strukturu třídy. Pro žáky 1. a 2. stupně jsou vytvořeny specifické metody s ohledem na jejich vývojové možnosti. Většina sociometrických dotazníků je určena odborníkům, kteří prošli školením. Použití sociometrických diagnostických nástrojů je vhodné, když máme podezření na šikanu ve třídě, nebo když si chceme zmapovat postavení žáků ve třídě. (Friedlová K. a kol., 2012, s. 18)

2.1 Přehled některých dotazníků

SO-RAD (Hrabal): *sociometrický – ratingový dotazník je metoda, která se využívá na 2. stupni základní školy a středních školách; na prvním stupni nemá využití kvůli náročnosti a představitosti žáků; žák obdrží od učitele dotazník, na kterém je napsán abecední seznam žáků (nejdřív chlapci, potom děvčata podle abecedy); úkolem žáka je odpovědět na dvě otázky prostřednictvím škály 1 – 5 a zdůvodnit své odpovědi; první otázka se týká vlivu, druhá otázka oblíbenosti spolužáků; analýzou údajů učitel zjistí, který žák je vůdcem - nejvíce vlivná osoba, a který hvězdou – nejvíce oblíbená osoba; školení k užívání této metody zajišťuje např. Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro vzdělávání pedagogických pracovníků. (Friedlová K. a kol., 2012, s. 19)*

V případě SORADU se jedná o propracovanou metodu, jejíž závěry (byť hypotetické) mají pevnější a ověřitelnější vztah k osobnostní a sociální realitě než údaje dotazníkové či pouze hodnotící. Další výhodou této techniky je použitelnost a

dosažitelnost pro učitele a navíc interpretační propracovanost. Vladimír Hrabal (1979) uvádí, jakému účelu mohou výsledky SORADU sloužit. U jednotlivců jich lze např. použít při řešení osobnostních, vývojových nebo výchovných problémů, v případě třídy mohou fungovat jako podklad při vytváření jádra třídy, při sestavování účelného zasedacího pořádku, při sestavování skupin pro kolektivní činnost v rámci vyučování i mimo ně... Opakované měření se používá pro kontrolu vývoje jednotlivce i třídy jako skupiny. (Bendl, 2003, s. 95)

(Pro ilustraci - záznamový list SO-RAD viz. Přílohy)

Dotazník B-4 (Braun): *dotazník je určen pro 2. - 3. třídy; staví proti sobě kladné a záporné body z preferencí ve třídě a zároveň sonduje spokojenost žáka se svou třídou; vyhodnocuje se kvalitativně i kvantitativně, což umožňuje srovnání tříd v jedné škole.*

Dotazník B-3 (Braun): *dotazník je určen žákům od 4. třídy po maturitní ročníky; má podobnou konstrukci jako B-4 a navíc sleduje sebevnímání dítěte v kontextu třídy. (Pro ilustraci - dotazník B-3 viz. Přílohy)*

Dotazník D1 (Doležal): *je vhodný pro 2. stupeň ZŠ, především pro diagnostiku počínajících fází šikany; výsledkem jsou informace o žácích, které umožňují připravit dlouhodobou intervenci ve třídě.*

Dotazník CES (Mareš): *dotazník sociálního klimatu školní třídy, který porovnává mínění dětí a pedagogů na situaci ve třídě; učitele vnímá jako centrální postavu klimatu školní třídy.*

Dotazník DSA (Juhás) *dotazník sociální adaptace 1. a 2. tříd ZŠ je metoda vhodná pro zjišťování toho, jak se dítě cítí ve třídě akceptováno druhými: je však určena výhradně psychologům. (Friedlová a kol., 2012, s. 19)*

3 ŠIKANA

Šikana ve škole je zřejmě stejně stará jako škola sama, neboť vždy docházelo k přestupkům, že „silnější“ ubližovali „slabším“. Školní šikana není záležitostí poslední doby. K projevům šikanování docházelo již v dobách dávno minulých. (Bendl, 2003, s. 15)

Šikana patří mezi nejzávažnější negativní jevy v současné škole. Není to pouze záležitost spadající do oblasti pedagogiky, ale jedná se o komplexní problém psychologický, sociologický a mravní. (Bendl, 2003, s. 17)

Slovo šikana, jak uvádí Pavel Říčan (1995, s. 25), je odvozeno z francouzského „chicane“, což znamená zlomyslné týrání, obtěžování, sužování, pronásledování... Pojem šikana se ovšem v současné době užívá v poněkud posunutém slova smyslu, zejména bohužel také pro základní školu. (Bendl, 2003, s. 26) Zajímavostí je, že mnohé jazyky nemají pro pojem šikanování vlastní označení a často používají anglický termín „bullying“. V některých zemích se šikanování jednoduše označuje všeobecnými výrazy jako hrubost nebo agresivita na školách. (Dědová, 2010, s. 16)

3.1 Definice šikany

Šikanu radíme mezi patologické formy mezilidského soužití. (Bendl, 2003, s. 26). Šikana je nebezpečný sociálně patologický jev, při němž je omezována zejména osobní svoboda a svoboda rozhodování, je ponižována lidská důstojnost a čest, mnohdy je obětí ubližováno na zdraví či na majetku. Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrozit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání.

Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nenápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. (Lovasová, 2006, s. 6)

Podle M. Šimegové a P. Szeliga najdeme v celém spektru literatury zabývající se šikanou určité společné znaky a to:

- *úmysl ublížit druhému ať už fyzicky nebo psychicky (bití, strkání, krádeže peněz a věcí, schovávání a ničení věcí, na druhé straně výsměch, ponižování, nadávání, sociální vyloučení z činnosti a ze společnosti ostatních žáků*
- *šikanujícím žákem může být jedno dítě (žák) nebo skupina dětí (žáků), přičemž typický je nepoměr sil, v některých případech fyzických, v jiných případech psychických mezi útočníkem (útočnický) a obětí (oběťmi)*
- *chování je opakované, proto není možné za šikanování považovat jednorázové neopakované konflikty žáků nejčastěji fyzického charakteru*
- *oběť toto chování pociťuje jako nepříjemné, nespravedlivé, neoprávněné, nežádoucí a způsobuje jí případně fyzické či psychické újmy (Šimegová, Szeliga, 2012, s. 10)*

Michal Kolář pohlíží na šikanu behaviorálním pohledem jako na nemocné chování. Podle něj jsou hlavními vnějšími rysy: *úmyslné, většinou opakované týrání a zotročování spolužáka (spolužáků) za použití agrese a manipulace. (Kolář, 2011, s. 32)*

Podle Pavlína Janošové (přeneseně dle Říčana, 2003) *pojem šikana označuje určitý typ agresivního jednání, které probíhá za specifických podmínek. (Janošová, 2016, s. 25)* Janošová dále uvádí podmínku nerovnosti sil mezi šikanujícím a šikanovaným. (Hawkins, Pepler, Craig 2001, dále Janošová 2016, s. 31)

Pavel Říčan ve své knize *Agresivita a šikana mezi dětmi* uvádí, že definice šikany, se kterou pracují britští badatelé je: *Šikanování říkáme tomu, když jedno dítě nebo skupina dětí říká jinému dítěti ošklivé a nepříjemné věci, bije je, kope, vyhrožuje mu, zamyká v místnosti a podobně. Tyto incidenty se mohou často opakovat a pro šikanované dítě je obtížné, aby se samo ubránilo. Jako šikanování mohou být označeny také opakované posměšky nebo ošklivé poznámky o rodině. Jako*

šikanování však obvykle neoznačujeme občasnou rvačku nebo hádku přibližně stejně fyzicky vybavených soupeřů. (Říčan, 1995, s. 26, přeložila PhDr. P. Picková)

P. Janošová uvádí, že z pohledu šikanujícího, který se dopouští jednotlivých časově ohraničených útoků je použití výrazu kontinuita problematické. Šikanování však často zažívají pocit ohrožení i v období mezi útoky (Dumská, 2014). Na otázku, kdy jejich psychický teror dosahoval nejvyššího stupně, většina bývalých obětí nedovedla uvést žádné konkrétní období. Největší rozpor v časové perspektivě šikanovaného najdeme u pasivních, nepřímých forem šikany, jako je dlouhodobé ignorování, při čemž chybí komunikace skupiny s okrajovým členem. Ten často v interakcích čelí kontinuálnímu stresu, zatímco skupina má za to, že „mu nikdo nic nedělá.“ (Janošová 2016, str. 34, cit. dle Dumská, 2014)

Dlouhodobost ale i krátkodobost útoku

Dle Z. Martíneka je šikana většinou postupně se rozvíjející negativní chování vůči spolužákovi, či spolužákům, může to však být i jednorázový, krátkodobý akt, který ve své podstatě splňuje převahu síly nad šikanovaným a nepříjemnost zážitku pro šikanovaného. Z. Martínek uvádí, že krátkodobé šikany mohou být nebezpečnější. Jednak probíhají v samotné třídě a učitel o nic pravděpodobně neví. Za druhé je za šikanu ani nepovažuje. (Martínek, 2008, s. 7)

Mezi odbornou veřejností stále panuje názor, že za všech okolností musí jít o dlouhodobý proces (samozřejmě nemůžeme za šikanu považovat jakoukoliv šarvátku mezi žáky, občasnou rvačku mezi dětmi, legrační popichování apod.). (Martínek, 2009, s. 112)

Jako šikanu můžeme tedy chápat nejen opakované útoky, ale také útoky jednorázové. Jednorázové ne ve smyslu pošádlení, nýbrž útoky záměrné (v některých případech můžeme mluvit o zneužití vlivu, moci), drsné jednorázové útoky s cílem poškodit, dehonestovat slabšího jedince ať už psychicky, fyzicky, či kombinací obojího. Podmínkou šikany tedy nemusí být opakovanost (souvislost), ale spíše nerovnováha sil mezi šikanujícím a šikanovaným. Musíme si také uvědomit, že jinak budou šikanu vnímat dívky, a jinak ji budou vnímat chlapci.

Důležitým jevem je také pasivní pojetí šikany – ignorace, přehlížení, vyloučení z kolektivu, apod.

Pro představu zastupujícího rozdílu mezi útokem bez podtextu šikany a útoky s likvidačním záměrem, uvedu jeden příklad z mé praxe - obě situace se odehrály na II. stupni ZŠ:

- Dívka s chlapcem spolu setrvali již pár let v láskyplném vztahu (aspoň si to tedy chlapec myslel), jenže dívce se po té době už chlapec zevšedněl a aniž by s ním o tom mluvila, začala rozvíjet paralelní vztah s chlapcem podobného typu, jako byl ten, se kterým již chodila. V momentě, kdy se to chlapec od jiných žáků ze své třídy o přestávce dozvěděl, neovládl se a rovnou na chodbě fyzicky napadl zmiňovaného soka. Od tohoto napadení se již nikdy nic neopakovalo, protože dívka se rozešla s oběma.
- Chlapec se rozešel s dívkou z blíže neuvedených důvodů. Svůj volný čas začal intenzivněji trávit s nevýraznou spíše introvertní kamarádkou, se kterou se znali již od dětství (naznačil její povahu a velmi vzdálený příbuzenský vztah). Dívka neunesla rozchod a vzala si do hlavy, že její bývalý partner se svou kamarádkou udržuje více než kamarádský vztah. Nejprve začala této kamarádce souvisle (denně) psát anonymní, výhrůžné, zastrašující SMS. Poté ji lživě pomlouvala mezi spolužáky (vymýšlela si různé nechutné věci). Toto údajně trvalo několik týdnů a završení přišlo několika fyzickými útoky a hrubými označeními mimo školu, kdy si vždy na kamarádku svého expartnera důsledně počkala. O pomoc pro svou kamarádku požádal zmiňovaný chlapec, kterému se svěčila.

3.2 Agrese a agresivita

V souvislosti se šikanou se často setkáváme s pojmy agrese a agresivita. Pojďme si tyto pojmy rozdělit a vysvětlit.

Agrese nadřazený pojem šikany, (z latinského slova *agressio* - výpad, útok) v psychologicko-sociologickém pojetí znamená napadení, útočné jednání, které se projevuje záměrným poškozováním nebo násilným omezováním jiné osoby nebo věci. Agrese se může projevovat

fyzickým napadením, ale také verbálně, například urážkami a pomluvami. (Petrušek, 1996, s. 44)

Agresivita je sklon k nepřátelskému, útočnému jednání osob (i živočichů), který se projevuje agresemi. (Bradnová a kol. 1993, s. 24)

3.3 Šikanující dítě (možný agresor)

Pojem agresor se začal využívat z důvodu toho, že označení šikanující osoba (dítě, žák) se zdálo zbytečně dlouhé. Kdo je vlastně agresorem (šikanujícím dítětem)? Jaká může být jeho osobnost?

Dle Lenky Lovasové a Michala Koláře *tyto děti bývají většinou tělesně zdatné a mají zjevně kladný vztah k projevům agrese. Dalším typickým znakem je nedostatek morálního citění, absence jakýchkoliv pocitů viny, lítosti. V důsledku nedostatku sebereflexe zasloužený trest vnímají jako křivdu. Mohou být nadprůměrně inteligentní nebo právě naopak – primitivní a omezení, mají sklony k sadismu, sobectví a sebestřednosti. Většina násilníků vykazuje vysoký stupeň sebevědomí a ve společnosti ostatních dětí jsou oblíbeni a obdivováni. Ovšem pozor – v zoufalé snaze strhnout na sebe pozornost se iniciátorem šikany může stát i dítě nepříliš oblíbené, s nízkým sebevědomím, toužící po obdivu a uznání mezi spolužáky.* (Lovasová, 2006, s. 12)

Agresoři – iniciátoři, s nimiž se Michal Kolář setkal a ve své knize Nová cesta k léčbě šikany popisuje, byli vždy ti „silní“, alespoň v dané skupinové konstelaci. To znamená, že to byli žáci, kteří uměli svůj strach skrývat (i před sebou) a zneužívat strachu druhých. Jejich afektivní výbava (např. temperament), kterou dostali do vínku, jim automaticky umožňovala při tělesné a psychické zátěži reagovat „silně“ Tváří v tvář konfliktům uměli potlačovat nejistotu. Zápas spojené s rizikem v nich vyvolávali jakousi euforii, která přehlušovala vnitřní neklid a strach. (Kolář, 2001, s. 139)

Podle P. Vacka je determinace agresorů postavena na úvaze, že agresorem se člověk nestává ze dne na den. Vždy jde o proces. Kolář (2011) rozlišil tři základní typy agresorů, které ve shodě s I. Urlychovou označujeme jako „hrubiána“,

„srandistu“ („baviče“) a „slušňáka“ (Ulrychová, 2003). Pro preventivní úkony je nejspíše identifikovatelný „hrubián“ a naopak nejobtížněji odhalitelný je „slušňák“. Co mají všichni agresori osobnostně společného? Je to potřeba destruktivně dominovat. Základem této potřeby je zvýrazněný egocentrismus a citová oploštělost, která se projevuje neschopností vcítit se do pocitů druhých osob, touhou ovládat (manipulovat) a nacházet v ponižování a ubližování vrstevníkům zvláštní uspokojení.

Žádné šikanující dítě nelze zcela vyhranit. Zkreslující obraz o agresorech podávají média, která popisují jen ty nejvyhrocenější formy šikany. V tomto kontextu vyznívá šikanující jako necitlivé monstrum. Ukazuje se, že hranice mezi šikaně disponovaným agresorem a „normálním dítětem“ je velmi subtilní. (Vacek, 2009, s. 63)

Dle P. Říčana je pro šikanující děti typická touha dominovat, ovládat druhé, bezohledně se prosazovat. Snadno se urazí, mají sklon vidět agresi proti sobě i tam, kde žádná není. Ubližovat druhým je pro ně radostí. Lze mluvit o sadistických sklonech, ovšem v širším smyslu, než sadismus chápou sexuologové (krutost jako prostředek sexuálního ukojení). (Říčan, 1995, s. 32)

Stanislav Bendl ve své knize uvádí, že agresorem se stává obvykle disharmonická osobnost. (Bendl, 2003, s. 43)

Typologie šikanujících dětí (agresorů):

- **agresor hrubý, fyzický** – jedná se o jedince, který k týrání své oběti používá fyzické převahy a síly. Intelektová úroveň fyzických agresorů se většinou pohybuje v pásmu lehké subnormy (není to však pravidlem). Oběti jsou často mláceny, páleny, škrceny. Agresor se „pase“ na fyzickém utrpení oběti. Ve většině případů se jedná o člověka, který i v rodině od svých rodičů zažívá podobné chování. Za prohřešky bývá velice necitelně a tvrdě trestán – většinou bitím nebo těžkými zákazy - ve školním prostředí na oběti trestá to, co jemu samotnému je nepříjemné. Tento fyzický, brutální agresor většinou potřebuje ke svému jednání publikum, chce se předvést, chce získat obdiv spolužáků. Často se stává, že pořádá ve třídě „představení,“ kdy dva jím

vybraní jedinci musí mezi sebou bojovat a třída „sází“ na vítěze. Tento typ agresora rovněž zkouší, co oběť vydrží, ve velkém procentu případů nemá s týraným spolužákem žádný soucit.

- **agresor jemný, kultivovaný** – jedná se o jedince, který se k dospělým lidem a především učitelům chová velice slušně, je vždy ochoten pomoci, v očích vyučujících se často stává sociometrickou hvězdou třídy – bývá třídním učitelem navrhován za předsedu třídy apod. Jakmile učitel ze třídy odejde, spouští výše uvedený jedinec poměrně tvrdou šikanu, ovšem nikdy neublíží oběti sám. Většinou stojí v pozadí jako „šedá eminence,“ má své pomahače, kteří plní jeho příkazy. Pokud dojde na vyšetřování šikany, staví se do pozice: „Já nic, to všechno oni.“ V některých případech si dokonce učitel vybere takového jedince za pomocníka při vyšetřování, aniž by tušil, že si vybral pravého agresora. Tím se celé vyšetřování zcela znehodnotí a nikdy nedojde k adekvátnímu závěru. Co se týče rodin těchto dětí, panuje v nich většinou velice tvrdá výchova, která často hraničí s vojenským drilem. Dítě je doma pod neustálým dohledem a „komandem“, musí plnit všechny příkazy rodičů, jeho svobodná vůle je do jisté míry pošlapána. Opět dítě prožívá stav zvýšeného napětí, které musí někde kompenzovat.
- **agresor srandista** – rovněž osoba, která je vyučujícím poměrně příjemná. Tento jedinec si nepřipouští žádnou zodpovědnost a žádné starosti. Snaží se životem proplouvat bez výraznějších překážek, a pokud se překážka objeví, obchází ji, málokdy ji chce překonat. Dokáže do mnohdy nudných hodin v pravém okamžiku pronést vtip, který všechny pobaví, všichni se zasmějí. Pro srandistu je všechno jenom legrace. Pokud se stane, že vyučující přijde do třídy a on některému spolužákovi ubližuje, okamžitě se brání slovy: „Pane učiteli, to byla jenom sranda.“ Dovolává se potvrzení ostatních: „Že to byla jenom sranda?“ Většina přihlížejících jeho slova potvrdí (kdyby je nepotvrdili, mohli by se příště stát rovněž obětí) a reakce dospělého je: „Tak už to víckrát nedělejte.“ Zcela mu unikne, že oběti byl útok pravděpodobně nepříjemný a byla zde převaha síly. Rodina, z které tento jedinec pochází, je většinou rovněž volnomyšlenkářská. I rodiče vedou takové dítě stylem: „Hlavně si z ničeho nedělej hlavu.“ Učitel je pro tyto rodiče naprosto nutné zlo, které dělá

pouze problémy. Hranice ve výchově takového dítěte jsou naprosto bezbřehé a nejasné.

- **agresor spouštějící ekonomickou šikanu** – jde o děti, jejichž rodina ve výchově preferuje nadbytek materiálních věcí. Rodiče většinou svého potomka maximálně podporují, chtějí, aby byl co nejlepší za každou cenu, každou novinku musí ihned mít, aby ve společnosti nezaostával. Je pravdou, že tyto děti mají skutečně nadbytek všeho, co si mohou přát. Od rodičů jim však chybí cit a opravdové rodičovské souznění. Těmto dětem není umožněno zažít stav, kdy musí po něčem delší dobu toužit. Touha je pro dítě nezbytnou. Jestliže nemusím toužit a všechno mám, nedokážu si rovněž ničeho vážit. Pokud se dítě nenaučí vážit si materiálních věcí, velice těžko se naučí vážit si mezilidských vztahů – navíc se zde objevuje i podpora rodiče: „S tím se ve třídě nebav, je to sociál,“ – v dnešní době u mládeže velice časté slovo. Majetek agresorů potom slouží k rozvrstvení třídy, kdy v třídní hierarchii nezastávají vedoucí místo děti, které něco umí a jsou prospěchově dobré, ale děti, které vlastní nejmodernější mobil, značkové oblečení apod. Problémem je, že děti spouštějící ekonomickou šikanu se dostávají do výběrových tříd – zejména na přání rodičů, to, jestli budou náročnější výuku v této třídě zvládat, je jiná věc, důležitá pro rodiče je především prestiž.
- **nudící se agresor** – pochází většinou z rodin, kde péče o dítě „sklouzne“ pouze do scénáře: „Dám ti najíst, obleču tě, jinak si dělej, co chceš, hlavně neotravuj.“ Tento typ dítěte není z rodiny k ničemu veden, jeho celý život je jedna velká nuda. Tento jedinec velice brzy začne přemýšlet, jakým způsobem by svoji nudu utratil – čím větší to bude adrenalin, tím je to pro něj lepší. Ublížování oběti je prostředkem ukrácení nudy. Když oběť trpí, má takový agresor pocit, že konečně žije, že dělá něco, co ho baví. Dalo by se říci, že ve chvílích ubližování oběti prožívá až jakési vzrušení.
- **agresor bránící se konkurenci** – v naprosté většině se jedná o jedince, který je často vystavován konkurenčnímu boji. Jednak může jít o dítě, které je členem „výběrové“, prestižní třídy, kde je nastolena přílišná soutěživost, rovněž to může být jedinec ve sportovní třídě, kde výkon je vždy na prvním místě, v neposlední řadě to může být i neúspěšný žák, který pouze závidí

těm, kteří jsou v učení úspěšnější – proto se jim za jejich úspěchy mstí.
(Sborník, Kolektiv autorů, 2012)

M. Kolář ve své knize Nová cesta k léčbě šikany vymezuje tři typy agresorů (iniciátorů šikany):

Drsník – hrubý, primitivní, impulzivní, se silným energetickým přetlakem, kázeňskými problémy, narušeným vztahem k autoritě, někdy zapojený do gangů páchající trestnou činností. Šikanuje masivně, tvrdě a nelítostně, vyžaduje absolutní poslušnost, používá šikanování cíleně k zastrašování ostatních.

Slušník – velmi slušný, kultivovaný, narcisticky šlechtěný, sevřený, zvýšeně úzkostný, někdy i se sadistickými tendencemi v sexuální smyslu. Násilí a mučení je cílené a rafinované, děje se spíše ve skrytu, bez přítomnosti svědků.

Srandista – optimistický, dobrodružný, se značnou sebedůvěrou, výmluvný, nezřídka oblíbený a vlivný. Šikanuje pro pobavení sebe i ostatních; patrná snaha vypíchnout humorné a zábavné stránky.

(Kolář, 2011, s. 141)

Vzhledem k několikaletému působení na základní škole a v porovnání se studiem šikanujícího dítěte (agresora) v odborné literatuře, musím konstatovat, že s většinou rysů jsem se již u dětí prokazatelně praktikující šikanu, ale také paradoxně u dětí vesměs bezproblémových, setkala. Typologie více méně odpovídají mým zkušenostem.

Lze tedy přesně vyhranit osobnost šikanujícího dítěte? Zcela jistě nikoliv. Rysy osobnosti a vlastnosti se v každém dítěti unikátně prolínají a propojují. Šikanující

žáky nelze tabulkově zařadit do tohoto nebo onoho typu. Je zcela individuální a podpořeno mnoha faktory, kdo a proč se stane žákem šikanujícím.

3.4 Šikanované dítě (možná oběť šikany)

Podle L. Lovasové je také velmi obtížné popsat osobnost šikanovaného. Tvrdí, že neexistuje žádný univerzální typ oběti, což také výstižně vyjádřil Kolář: *Téměř každá skupina si najde nějakou oběť a kritéria tohoto „vyznamenání“ jsou velmi rozmanitá.* Není tedy důležité jaká oběť vlastně je – výběr může být zcela nahodilý. Obětí šikany se tak může stát kterékoliv dítě. *Přesto je alespoň do jisté míry typizace obětí možná, neboť existují určité rysy v chování a jednání obětí, které alespoň agresori umí velmi dobře vycítit a zcela efektivně využít.* Motivem se často stává fyzická odlišnost. *Jedinci přitahující násilí bývají tělesně slabší, neobratní, obézní či jinak fyzicky znevýhodnění (tělesná vada, rozštěp apod.).* Dalším a současně specifickým druhem šikany je šikana rasová. *Obětí se bohužel také stávají děti sociálně znevýhodněné (dítě, které se nemůže oblékat podle poslední módy, nemá mobilní telefon,...).* V poslední době je tento druh šikany velmi "moderním" fenoménem. *Provokující může být také jakákoliv psychická odlišnost - příliš viditelná bojácnost, slabá reaktivita v zátěžových situacích, jedinci, kteří snadno propadají panice, výčitkám svědomí, přílišné sebekritičnosti. V kolektivu nejsou příliš oblíbení, nedokáží zaujmout, pobavit, jsou tedy v klasické pozici outsidera.* Jako psychickou odlišnost můžeme označit i různou míru inteligence. *Obětí šikany se snadno stávají mentálně slabší děti, u kterých je hlavním provokujícím faktorem jejich naivita, těžkopádnost, závislost, vyšší sugestibilita.* Rizikové může být i dítě naopak vysoce inteligentní, *které se pouze jinak chová, například si o přestávkách místo běhání po chodbách čte, v hodinách ovládá všechnu látku a má snahu o ní diskutovat.* (Kolář 1997, dle Lovasová, 2006, s. 13 -14)

Dle Bendla je tragédií, že v dnešní době jsou stále více šikanováni hodní, ukáznění, bezproblémový žáci. *Obětí šikany jsou většinou žáci, kteří se od ostatních nějakým způsobem odlišují. Tato „jinakost“ nemusí spočívat pouze v barvě pleti, tloušťce*

nebo ve faktu, že nosí brýle. Obětí šikany se často stávají nově příchozí žáci. (Bendl, 2003, s. 47)

Také Říčan se přiklání k názoru, že *největší rizika pro volbu oběti spočívají v odlišnostech - v nápadnosti zjevu (uvádí např. zrzavé vlasy), tělesné slabosti, neobratnosti oběti při fyzickém střetnutí (v neschopnosti porvat se resp. ubránit se napadení), u vzhledových vad (nedostatek půvabu, odpudivý zjev) a v rasové odlišnosti. (Říčan, 1995, s. 34)*

P. Říčan s P. Janošovou detailněji vymezují možné oběti takto:

- tělesná slabost
- nápadné vnější znaky
- rasová odlišnost
- neurotické dítě
- dítě s hyperaktivitou a poruchou pozornosti (syndrom ADHD)
- dítě oslabené nemocí
- dítě provokující se snahou navázat vztah i za cenu výprasku
- dítě sobecké
- dítě s pocitu méněcennosti, s pesimismem a beznadějí
- dítě výrazně submisivní
- dítě, které není solidární s ostatními
- „šplhoun“, který se přehnaně snaží získat přízeň učitelů
- dítě, u něhož se kombinuje psychické a sociální znevýhodnění
- nové dítě v sehraném kolektivu

(Říčan, Janošová, 2010, s. 59 – 62)

V knize Psychologie školní šikany jedna z autorek popisuje konstrukci odlišnosti šikanovaných dětí (obětí) jako jakousi „divnost“. *Děti, které se nějakým způsobem liší od kolektivu, jsou ostatními vnímány jako „divné“ a jsou ze skupiny vylučovány*

mimo jiné prostřednictvím šikany. Je důležité zdůraznit, že z perspektivy sociokulturních studií odlišnost není trvalým rysem šikanovaného dítěte. (Zábrodská, 2016, s. 47)

Jak se může projevovat šikanované dítě? Inspirovala jsem se spolu se svými zkušenostmi také výčtem A. Matthewse. Můžeme si všimnout následujících znaků:

- najednou nechce chodit do školy, vymýšlí si všechny možné výmluvy
- trpí častými nevolnostmi, bolestmi hlavy, břicha
- může se objevit nechutenství
- zdá se být viditelně ve stresu
- zdá se být nevyspalá
- objevují se různá poranění, či zničené věci, pro které často nemá rozumná vysvětlení
- nechce se bavit o svých spolužácích
- ztrácí zájem trávit čas se svými spolužáky (kamarády)
- může se zhoršit prospěch
- četnost smutku, naštvání, vydeptanosti

(Mathews, 2015, s. 27 – 28)

3.5 Šikanovaný a šikanující zároveň

Existují oběti šikany, které samy šikanují, když k tomu mají příležitost, obyčejně „po boku“ jiných agresorů. Mohou být také iniciátory, aby si u „zvlčilé“ třídy „šplhli“. Z téhož důvodu mohou zlobit a lajdat, aby nebudili nelibost dobrými známkami.

V kolektivu bývají tito nešťastníci velmi neoblíbení a jejich sociální prognóza je varovná. (Říčan, Janošová, 2010, s. 63)

3.6 Přihlízející

Děti se mohou naučit přijmout šikanu - když všichni okolo stojí a dívají se, může oběť nabýt pocitu, že si to zaslouží.

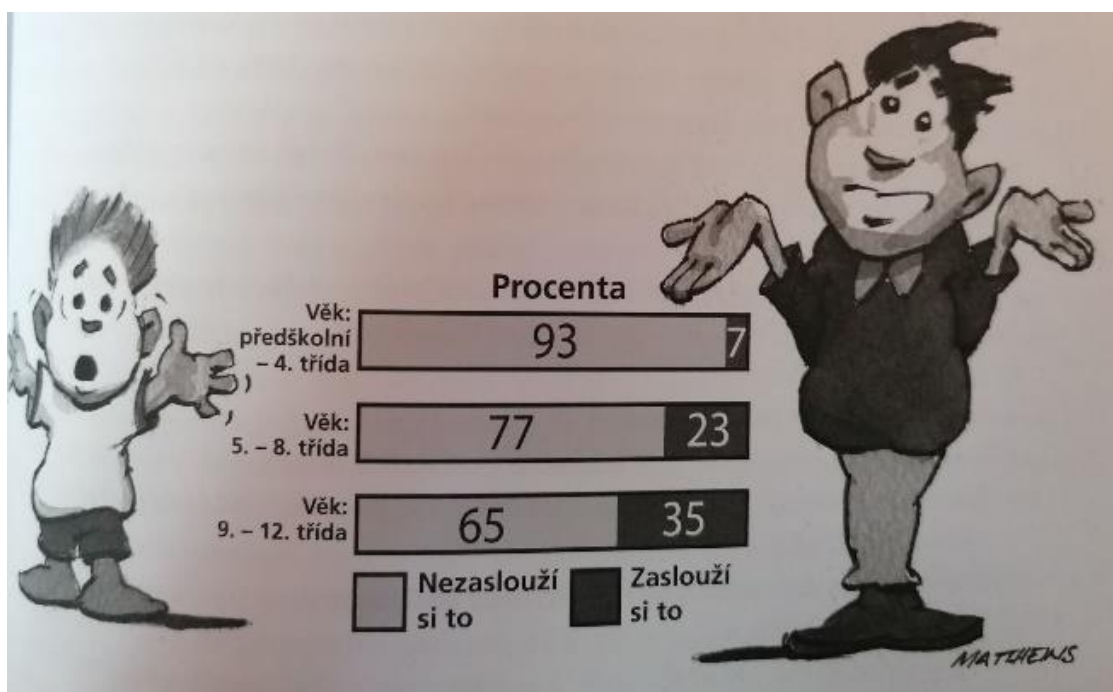
V roce 2006 provedl Stan Davis a jeho kolegové průzkum, v němž se dotazovali 1400 dětí do předškolního věku až po osmnáctileté. Žáci měli doplnit následující větu:

Když vidím, jak někoho škádlí nebo bijí, pomyslím si:

a) ZASLOUŽÍ SI TO

b) NEZASLOUŽÍ SI TO

Tento graf poukazuje na to, že většina dětí v nižší věkové kategorii soucítí se šikanovaným dítětem. Ve věku 16 – 17 už je tento počet jen 65 %.

Obrázek č. 4 MATTHEWS, Julie a Andrew MATTHEWS. Stop šikaně!. Přeložila Kateřina ZAJÍCOVÁ. Jihlava: Baroque Partners, 2015. ISBN 978-80-87923-06-1. s.93 - Davis S. and Davis J. (2007) Empowering Bystanders in Bullying Prevention Research Press p. 24

4 STADIA ŠIKANY

Jako většina sociálně patologických jevů i šikana je proces, který probádalo mnoho předních odborníků a díky svým výzkumům, pojmenovali její stadia.

4.1 První stádium: Zrod ostrakismu

Kolář toto stádium popisuje jako *mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není neuznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.* (Kolář, 2009, s. 24)

Lovasová toto stádium definuje takto: *V počátečním a nejmírnějším stádiu se jedná zejména o izolaci postiženého jednotlivce. Dítě – oběť nemá žádné kamarády a nikdo jej nebere vážně. Komunikace probíhá převážně znevažujícím způsobem. Oběť je zesměšňována, má hanlivou přezdívku apod. Na její účet se dále konají různé „přátelské“ legrácky, vtípky... a když se ohradí, je jí vytknuto, že nerozumí legraci a nemá smysl pro humor.* (Lovasová, 2006, s. 7)

4.2 Druhé stádium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V zátěžových situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese – píše M. Kolář. (Kolář, 2009, s. 24 – 25)

Ke druhému stádiu se S. Bendl vyjadřuje předvídavě jako k osudu dalšího vývoje, který závisí na míře pozitivního zaměření skupiny a na postojích žáků k šikanování. *Pokud ve skupině existuje soudržnost, panují zde kamarádské vztahy a převažují pozitivní morální hodnoty, kdy žáci mají zásadně negativní postoje k násilí a ubližování slabším, potom pokusy o šikanování neuspějí. Taková ideální skupina rozhodně nevzniká sama. Jakmile je skupina ponechána sama sobě, automaticky nastupuje převažující lidská strategie skrýt vlastní strach a současně využít strach*

druhého, která pracuje v neprospěch komunity. Pokud je imunita skupiny nějakým způsobem oslabena, potom jsou pokusy o šikanování trpěny a je prakticky jisté, že násilí v nějaké formě zakoření. Porušená imunita skupiny může být zapříčiněna počátečním zmatkem, panováním převážně lhostejných vztahů, atmosférou rivality a nepřátelství a nepříznivou konstelací postojů k šikanování (souhlasné postoje). (Bendl, 2003, s. 31)

4.3 Třetí stádium (klíčový moment): Vytvoření jádra

M. Kolář uvádí, že v tomto stádiu se vytváří skupina agresorů, úderné jádro. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou již osvědčeným objektem ostrakizování. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“. (Kolář, 2009, s. 25)

L. Lovasová popisuje třetí stádium jako sympatizování jedinců s agresorem. Spojí se a vytvoří společnou strategii výběru obětí. Šikanování tak tak nabývá na organizovanosti. Rozdělení rolí je již pevné a pokud se nyní nevytvoří silná pozitivní podskupina, jsou vytvořeny předpoklady pro to, aby se šikanování stalo normou celé skupiny. (Lovasová, 2006, s. 7)

4.4 Čtvrté stádium: Většina přijímá normy

Dle M. Koláře jsou přijaty normy agresorů a většinou se stanou nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení. (Kolář, 2009, s. 25) Podobný popis tohoto stádia uvádějí i další autoři.

4.5 Páté stádium: Totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni na

dvě sorty lidí, které jsou pro přehlednost označeni jako „otrokáři“ a „otroci“. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná – uvádí k problematice pátého stádia M. Kolář. (Kolář, 2009, s. 25)

L. Lovasová je zastáncem názoru, že šikana je nyní předmětem zábavy pro celou skupinu, která dokonce agresory za pobavení odměňuje potleskem. V tomto stádiu lze pozorovat psychickou manipulaci ve velmi propracované podobě. Psychické rozpoložení přihlížejících se podobá rozpoložení obecnstva při gladiátorských zápasech. Na úkor oběti se dále spřádají nejrůznější intriky, dochází ke stálému nárůstu a zdokonalování násilí. (Lovasová, 2006, s. 8)

Tyto fáze na sebe mohou v čase navazovat, nelze je ostře oddělit, nemusí v každém případě proběhnout všechny a ne vždy probíhají od první do poslední fáze. Může se stát, že šikana začíná od třetí fáze, či naopak skončí u první nebo druhé fáze. Průběh je velmi subjektivní případ od případu.

5 ZÁVĚR TEORETICKÉ ČÁSTI

Třídní kolektiv a s ním související šikana jsou opravdu velmi široká, troufám si říct, že až nekonečná témata, která byla popsána ve spoustě děl a ještě stále by vydala na další svazky. Myslím, že jako úvod do problematiky se můžeme spokojit s výše popsaným.

Popisuji, co je třída (třídní kolektiv), její prostředí a klima spolu s klimatem školy. Dále jsem se dotkla skupinové dynamiky a jejích prvků. S čímž souvisí výzkumná metoda zvaná sociometrie a její dotazníky. V neposlední řadě jsem se dotkla pojmu šikana – co je šikana, co můžeme za šikanu považovat a co již šikanou není, vysvětlila pojmy se šikanou související, definovala šikanující a šikanované dítě, či kombinaci obou spolu s přihlížeujícími. Současně jsem popsala stádia šikany a jejich flexibilitu.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 METODA VLASTNÍHO ŠETŘENÍ

V této kapitole chci popsat metodu šetření, které jsem si vybrala pro získání dat k vytvoření praktické části bakalářské práce. Sběr dat proběhl formou dotazníkového šetření na Základní škole ve Volarech.

Dotazníková metoda patří mezi kvantitativní metody výzkumného šetření veřejného mínění. Tato metoda se hojně využívá v psychologii a sociologii.

V této bakalářské práci bylo užito dvou typů písemných dotazníků (viz. Přílohy), které každý obsahuje 10 otázek. Otázky jsou uzavřené – s nabízenými možnostmi (v některých otázkách v rozsahu a až g). První typ dotazníku byl vytvořen pro respondenty (děti, žáky) na I. stupni, v 5. třídách – tedy žáky, kteří absolvovali pět let povinné školní docházky. Druhý typ dotazníku byl vytvořen pro žáky II. stupně, žáky 9. tříd, kteří navštěvují základní školu již devět let. Cílem dotazníků bylo nasbírat data, aby se naplnily cíle bakalářské práce. Dotazníky byly rozdány fyzicky žákům ve třídách (souhlasy zákonných zástupců byly vyžádány v listinné formě prostřednictvím informovaných souhlasů, nebo e-mailem – viz. Přílohy), nebo zaslány elektronickou poštou rodičům žáků s prosbou o zodpovězení otázek a souhlasem s vyplněním dotazníku.

Dotazníky byly sestaveny tak, aby jim všichni rozuměli, nebyl tedy žádný problém s pochopením daných otázek. V úvodu dotazníků je uvedeno, že je zcela anonymní, žák může zvolit více odpovědí, či nemusí odpovídat na otázky, na které nechce. Celé dotazníky se odvíjí tak, aby přiblížily povědomí dětí o šikaně, jestli se se šikanou setkali, jak reagovali, jak by dále postupovali, svěřili by se pedagogickému pracovníkovi, nebo by si vše nechali pro sebe, či pro přátele, rodiče apod. Cílem dotazníků je také zjistit, zda jsou třídní kolektivy žáků spíše kamarádké nebo naopak. Výzkum byl velmi ztížen nouzovým stavem, přesto byli rodiče i žáci velmi vstřícní.

7 CÍL A VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Cílem mé práce je zmapování třídních kolektivů žáků 5. a 9. tříd (zda jsou spíše kamarádké či naopak), povědomí žáků o šikaně, orientace v dané problematice a zkušenosti dětí se šikanou.

Dále jsem se snažila zjistit, zda jsou části problematiky, ve kterých se žáci špatně orientují, nebo jim případně chybí informace.

Výzkum byl proveden na Základní škole ve Volarech v době nouzového stavu, bylo tedy velmi obtížné výzkum rozložit tak, aby výzkumné otázky zodpověděli všichni zainteresovaní žáci – žáci I. stupně (5. tříd) vyplňovali dotazníky převážně ve svých kmenových třídách, přičemž žáci, kteří chyběli na výuce, odpovídali na otázky elektronicky v prostředí svých domovů. Žáci II. stupně (9. tříd) vyplňovali dotazníky většinou ze svých domovů, jen zlomek z nich jsem zachytila osobně.

Posledním záměrem bylo také porovnání odpovědí dětí mladších a starších.

Na základě studia odborné literatury a potřeb pedagogického výzkumu byly formulovány následující základní výzkumné otázky:

1. Jsou kolektivy tříd spíše kamarádké?
2. Mají žáci povědomí o šikaně?
3. Je rozdíl v oblasti šikany mezi žáky na I. a II. stupni ZŠ v povědomí o šikaně?

8 CHARAKTERISTIKA VYBRANÉ OBLASTI

Volary jsou město v jižních Čechách, ležící v jihozápadní části Jihočeského kraje. Nejblíže město s rozšířenou působností a sídlo okresu jsou Prachatice, vzdálené 16 km severozápadně. Volary se nacházejí na území CHKO Šumava a při hranici NP Šumava. Městská zástavba je situována do kotliny severně od řeky Teplé Vltavy podél Volarského potoka. Jméno města je německého původu a je patrně odvozeno od lesů, které je obklopují, i když existuje více výkladů.

Ve Volarech žije přibližně 4 000. obyvatel. Jejich založení souvisí s kolonizací Šumavy ve 13. a 14. století. Volary jsou od konce 20. století významným komunikačním uzlem Šumavy a střediskem turistického ruchu, k čemuž přispívá i skutečnost, že jsou největším horským městem Šumavy.

Rozloha katastru Volar činí 107,63 km²; území se dělí na tři městské části, z nichž jednu tvoří vlastní město a ostatní dvě vesnice Mlynářovice a Chlum. (MěÚ Volary, Starý, 1971, s. 6)

Statistika obyvatel města

Počet obyvatel celkem: 4.068

z toho muži 2.096 ženy 1.972

ekonomicky aktivní	2.112 (51,9 %)	1.195 mužů	917 žen
nepracující důchodci	736 (18,1 %)	294 muži	442 ženy
žáci, studenti, učni	775 (19,1 %)	428 mužů	347 žen

Počet obyvatel podle národnosti:

česká	3.577 (88 %)
slovenská	185
německá	26
vietnamská	23
ostatní, resp. nezjištěna	257

Počet obyvatel podle náboženského vyznání: věřící 870

bez vyznání 2.390

nezjištěno 808

(MěÚ Volary)

Vhledem k maloměstskému typu základní školy se všichni většinou známe. Známe své rodiny a příbuzné, proto jsme schopni vytvořit příjemné zázemí žákům i rodičům. Rizikovými faktory, se kterými se ve škole, potažmo ve třídách setkáváme, jsou především nově příchozí žáci z okolních vesnic (vesnických škol I. stupně), jiné národnosti žáků (Romové, Vietnamci, Slováci) a viditelná sociální znevýhodnění.

Obrázek č. 5 <https://www.jiznicechy.cz/kalendar/2712-volary-wood-celebrations>

Obrázek č. 6

<https://www.firmy.cz/detail/360067-zs-volary-volary.html>

Obrázek č. 7

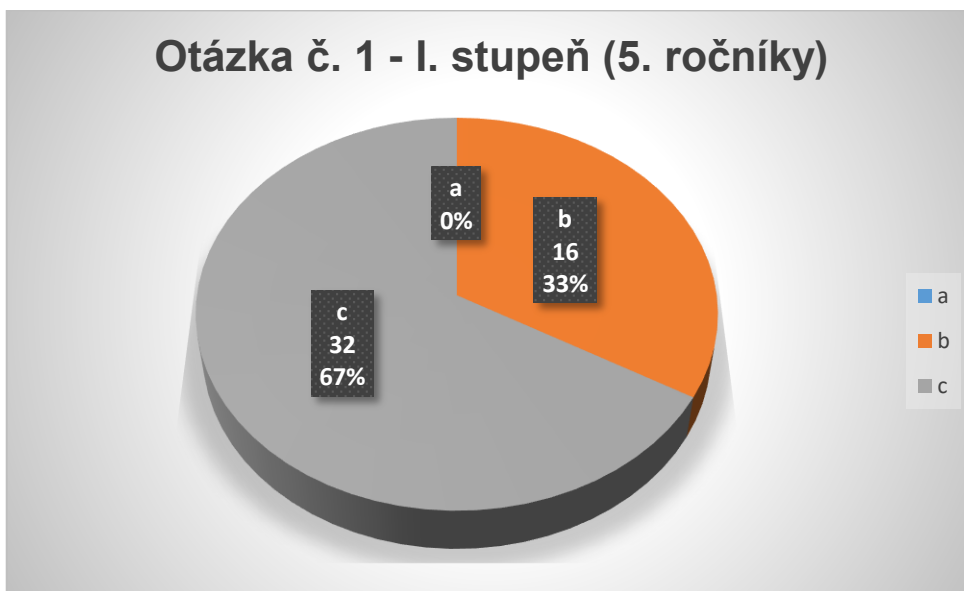
<https://www.cemix.cz/reference/zakladni-skola-volary>

9 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Otázka č. 1 pro I. stupeň:

Máš ve své třídě kamarády/kamarádky?

- a) Ne, nemám.
- b) Ano, mám tam 1 – 3 dobré kamarády/kamarádky.
- c) Ano, mám tam hodně kamarádů/kamarádek.

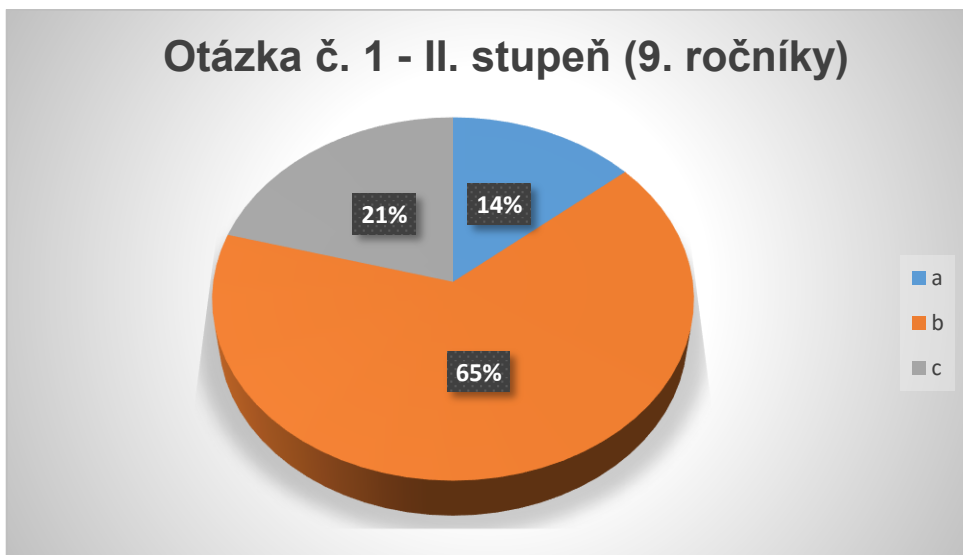

Otázka č. 1. pro II. stupeň:

Máš ve své třídě opravdové přátele?

- a) Ne, nemám.
- b) Ano, mám tam 1 – 3 dobré kamarády/kamarádky.
- c) Ano, mám tam hodně dobrých přátel.

Otázka č. 1 - II. stupeň (9. ročníky)

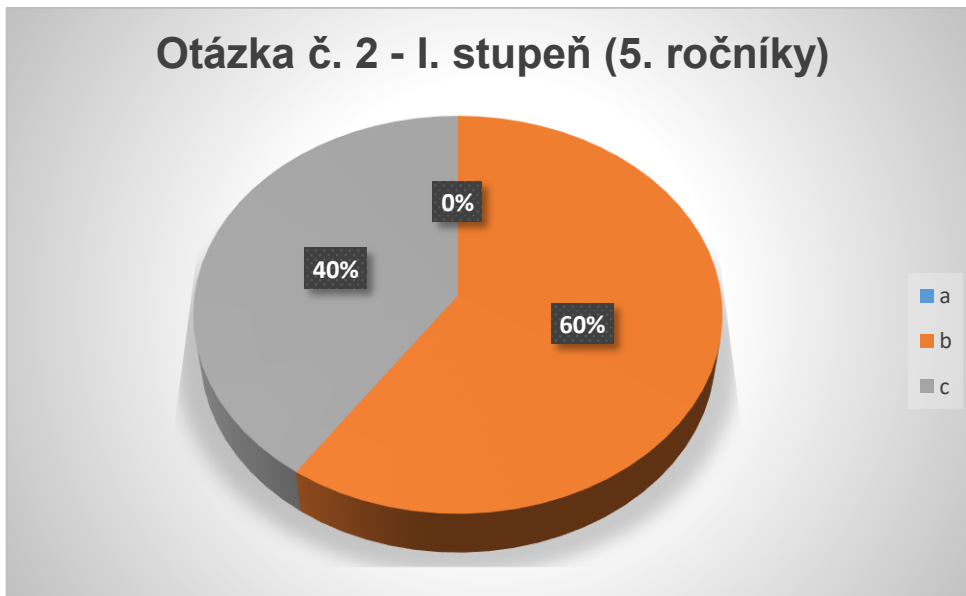
Jak můžeme vidět, většina odpovědí z obou stupňů ukazuje na to, že žáci hovoří o tom, že mají ve svých třídách spřízněné duše ve formě kamarádů či přátel. Rozdíl můžeme vidět v množství těchto kamarádů – na prvním stupni převládají větší počty, na druhém stupni tyto počty klesají. Trochu znepokojivé je, že pár jedinců na druhém stupni nemá ve své třídě žádného přítele (kamaráda). Může to být ovšem zapříčiněno tím, že starší žáci si vytvářejí přátelské okruhy již častěji mimo třídu (mimoškolní aktivity, kroužky, sportovní oddíly apod.) Neměli bychom také opomenout faktor studu, že nemám žádného kamaráda – častěji se tento faktor může vyskytovat na I. stupni. Odpovědi tedy mohou být poněkud zkreslené, ale vzhledem k anonymitě a příjemnému domácímu prostředí, věřím, že odpovědi našich žáků jsou ovlivněny jen minimálně. Celkově, ale výsledky ukazují na převládání kamarádského prostředí.

Otázka č. 2 pro I. stupeň:

Když přijde nějaký problém, držíte jak třída pospolu? (Třeba podle přísloví “Jeden za všechny, všichni za jednoho.”)

- a) Ne, nedržíme.
- b) Ano, ale jen někteří.
- c) Ano, všichni táhneme za jeden provaz.

Otázka č. 2 - I. stupeň (5. ročníky)

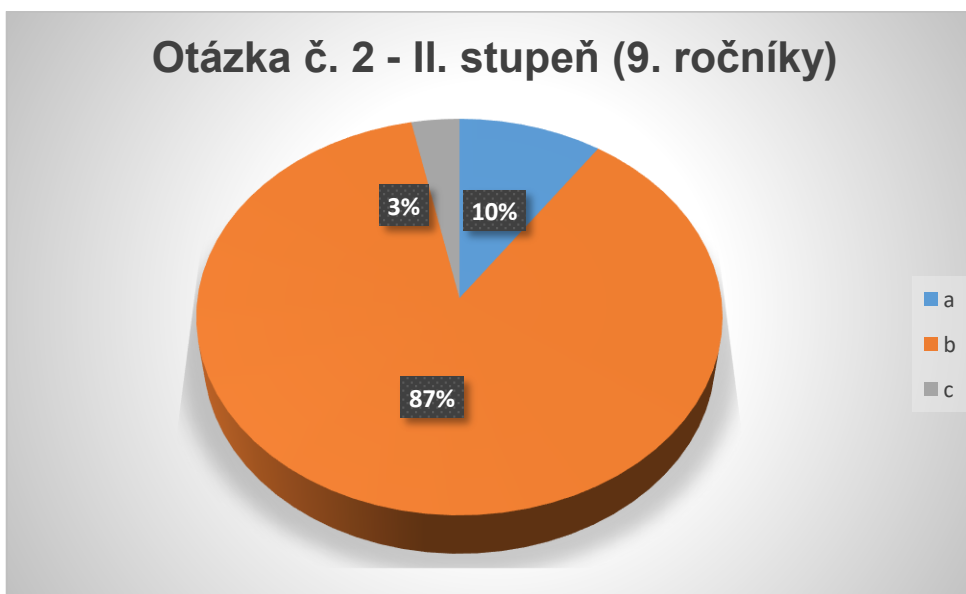

Otázka č. 2 pro II. stupeň:

Pokud se vyskytne nějaký problém, držíte jak třída pospolu? (Třeba podle přísloví “Jeden za všechny, všichni za jednoho.”)

- a) Ne, nedržíme.
- b) Ano, ale jen určité skupiny mezi sebou.
- c) Ano, všichni táhneme za jeden provaz.

Otázka č. 2 - II. stupeň (9. ročníky)

Na výsledcích této otázky se nám potvrzuje, že v sociální skupině jako je třeba školní třída se přirozeně tvoří podskupiny dle podobných preferencí žáků na obou

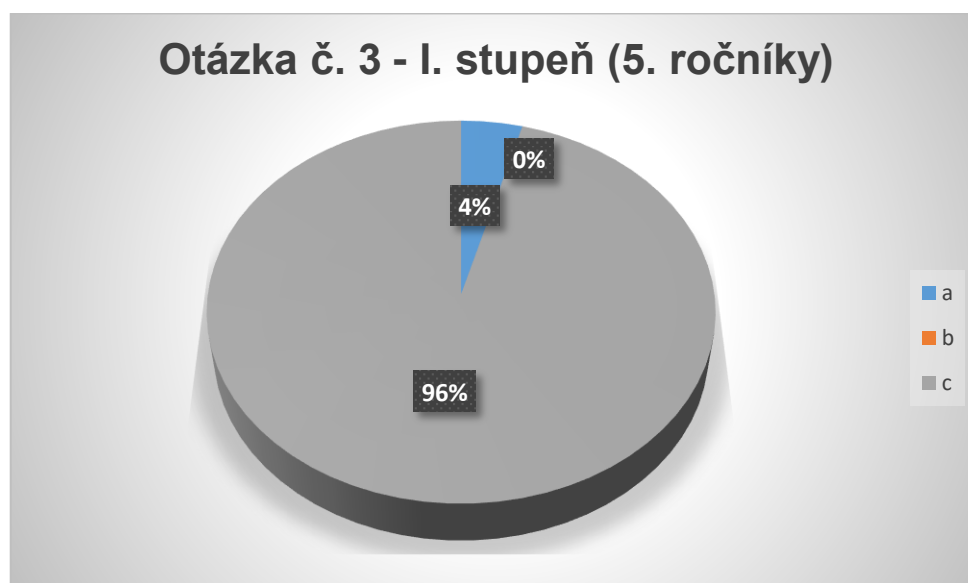

stupních. 5. třídy působí dojmem větší ucelenosti celé třídy – resp. takový pocit má více žáků, než ve třídách devátých ročníků.

Otázka č. 3 pro I. stupeň:

Už jsi někdy slyšel/a slovíčko ŠIKANA?

- a) Ne, nikdy jsem to slovo neslyšel/a.
- b) Ano, ale nevím, co znamená.
- c) Ano, slyšel/a.

Otázka č. 3 pro II. stupeň:

Už jsi někdy setkal/a s pojmem ŠIKANA?

- a) Ne, nikdy jsem ten pojem neslyšel/a.
- b) Ano, ale nevím, co znamená.
- c) Ano, setkal/a.

Otázka č. 3 - II. stupeň (9. ročníky)

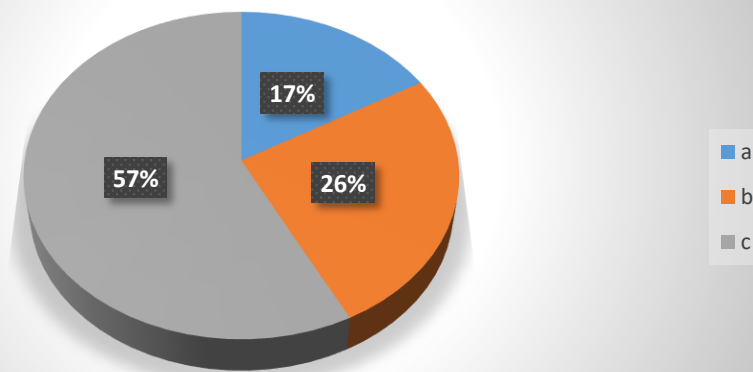
Drtivá většina dětí se již s pojmem ŠIKANA setkala, což jenom dokazuje, jak velmi diskutovaným tématem tento pojem je. Na prvním stupni jsou 4 % dětí, kterým je tento pojem neznámý – vysvětlují si to jako možnou jazykovou bariéru (kterou žáci při vyplňování dotazníku nezmínili), či vysokou absenci na školních preventivních programech a naukových hodinách, nebo možnou nezajímavost tématu. V každém případě příčinu této nevědomosti napravíme.

Otázka č. 4 pro I. stupeň:

Pokud jsi slovo ŠIKANA už slyšel/a, kde to bylo?

- a) Od rodičů.
- b) Od spolužáků/spolužaček, kamarádů/kamarádek.
- c) Od paní učitelky, pana učitele, pana ředitele.

Otázka č. 4 - I. stupeň (5. ročníky)

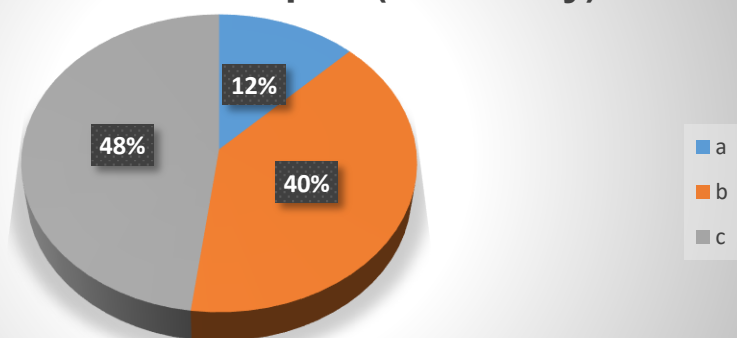

Otázka č. 4 pro II. stupeň:

Pokud jsi se s pojmem ŠIKANA už setkal/a, kde to bylo?

- a) Od rodičů.
- b) Od spolužáků/spolužaček, přátel.
- c) Od paní učitelky, pana učitele, pana ředitele.

Otázka č. 4 - II. stupeň (9. ročníky)

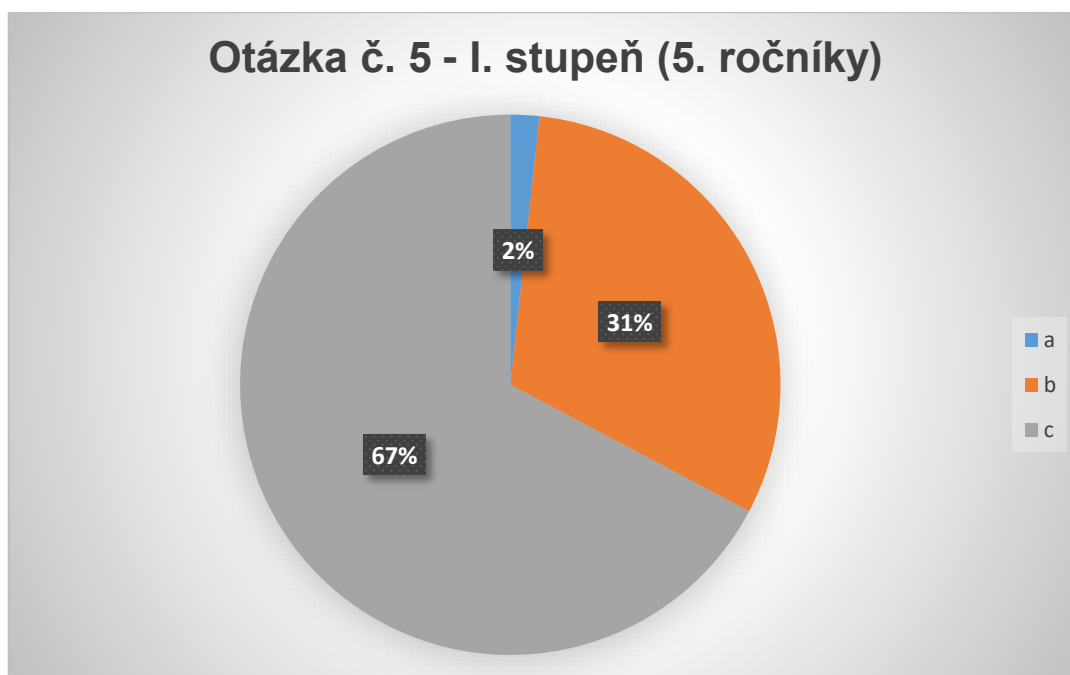

Dle reakcí dětí z let minulých, jsem se domnívala, že některé z nich se s pojmem šikana setkaly až na základní škole, ať už od pedagogických pracovníků, nebo od vrstevníků. Vyhodnocení otázky mi mé domněnky potvrdilo. Zároveň jsem ráda, že také některým rodičům v rozhovorech s jejich dětmi není toto téma cizí – ovšem procento je nízké, je potřeba vytvořit častější sekvenci programů pro rodiče.

Otázka č. 5 pro I. stupeň:

Co, podle Tebe, slovíčko ŠIKANA znamená?

- a) Nevím.
- b) Když mi (nebo někomu jinému) spolužák z mé, nebo jiné třídy sprostě vynadá, uhodí, něco vezme, nebo si ze mě (z někoho jiného) dělá srandu.
- c) Když mi (nebo někomu jinému) spolužák z mé, nebo jiné třídy pořád sprostě nadává, bije, posmívá se, dělá si srandu, nebo bere věci.

Otázka č. 5 pro II. stupeň:

Co, podle Tebe, pojem ŠIKANA znamená?

- a) Nevím.
- b) Pokud mi (nebo někomu jinému) spolužák z mé, nebo jiné třídy vulgárně vynadá, fyzicky mě (někoho jiného) napadne, něco vezme, nebo poniží.
- c) Pokud mi (nebo někomu jinému) opakovaně spolužák z mé, nebo jiné třídy vulgárně nadává, fyzicky mě (někoho jiného) napadá, bere věci, nebo ponižuje.

Otázka č. 5 - II. stupeň (9. ročníky)

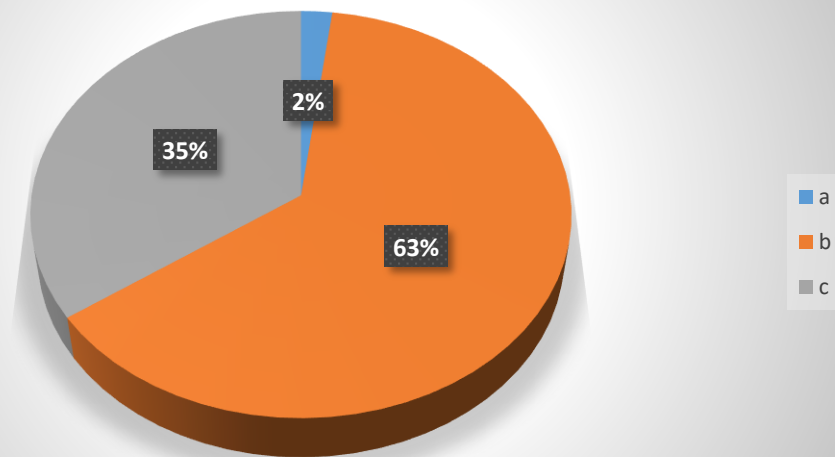
V dobách minulých byl průběh šikany podmíněn její opakovaností. S tímto tvrzením mám vlastní zkušenost po dobu, kdy jsem navštěvovala základní školu jako žák a následně střední školu jako student. S vyvrácením této domněnky jsem se setkala až na vyšší odborné škole. Díky výzkumům a zkušenostem odborníků není tato podmínka již tak přesně ohraničena. Zajímavým zjištěním pro mne je, že mají někteří žáci na obou stupních povědomí o tom, že opakovanost či dlouhodobost není podmínkou označení šikany. Ovšem vysoká procenta žáků vnímají šikanu jako opakující se jev. Vzhledem k tomu to zjištění zaměříme preventivní programy na hlubší vysvětlení tohoto fenoménu a rozdílnost mezi škádlením a šikanou. 2 % pátáků neví, co vlastně šikana znamená - opakují, že zde může být jazyková bariéra, absence na preventivních programech, či subjektivní nezajímavost představovaného tématu – budeme se nadále snažit toto procento minimalizovat.

Otázka č. 6 pro I. stupeň:

Myslíš si, že jsi někdy viděl/a, jak někdo někoho šikanuje?

- a) Nevím, protože nevím, jak to vypadá.
- b) Ne, neviděl/a.
- c) Ano, viděl/a.

Otázka č. 6 - I. stupeň (5. ročníky)

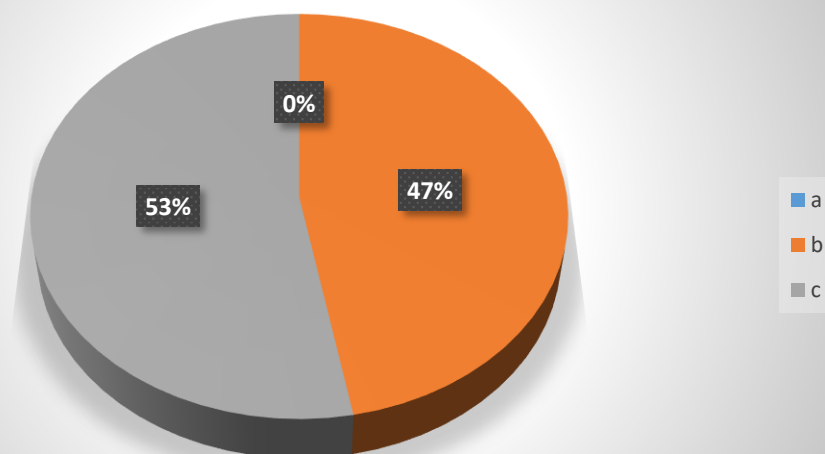

Otázka č. 6 pro II. stupeň:

Myslíš si, že jsi někdy byl/a svědkem šikany?

- a) Nevím, protože nevím, jak to vypadá.
- b) Ne, nebyl/a.
- c) Ano, byl/a.

Otázka č. 6 - II. stupeň (9. ročníky)

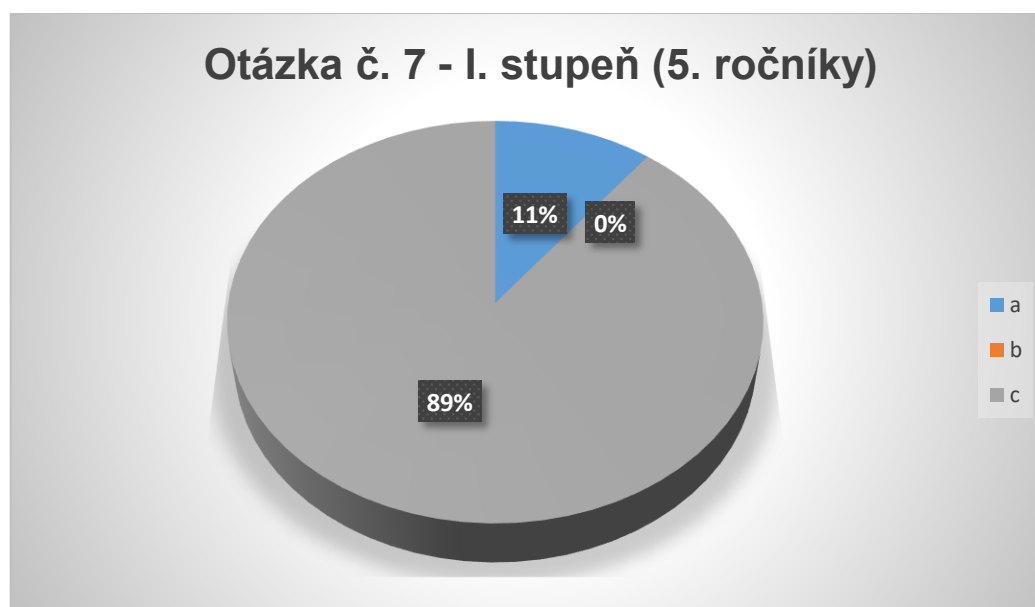

Otázka je položena velmi obecně, ne všechny odpovědi se tedy musí nutně týkat prostředí školy, či třídy. Na I. stupni zůstávají 2 % dětí, které nevědí, jak šikanu rozpoznat. Na II. stupni si skoro polovina dětí myslí, že se stala svědky šikany. Pro další bližší výzkum by bylo také důležitým hlediskem, zda se stali svědky šikany jako pasivní přihlížející, nebo jako přímo aktéři (ať už šikanující nebo šikanovaní).

Otázka č. 7 pro I. stupeň:

Jestli jsi už někdy viděl/a, jak někdo někoho šikanoval, jak jsi se cítil/a?

- a) Nijak, bylo mi to jedno.
- b) Bavilo mě se na to koukat.
- c) Cítil/a jsem se smutně.

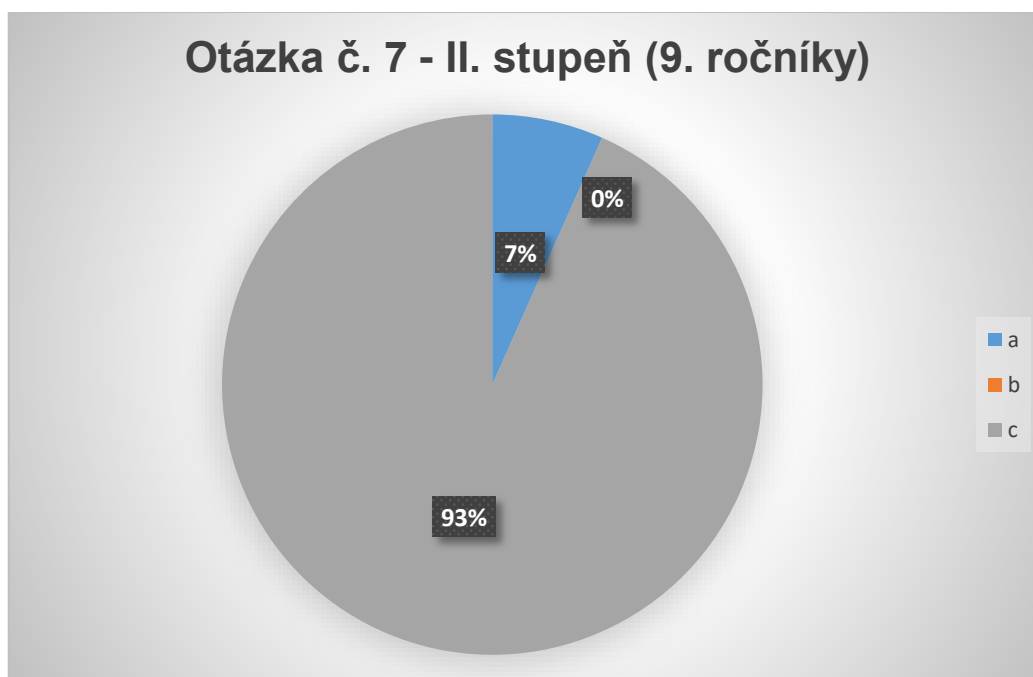

Otázka č. 7 pro II. stupeň:

Pokud jsi již někdy byl/a svědkem šikany, jak jsi se cítil/a?

- a) Nijak, bylo mi to jedno.
- b) Bavilo mě to sledovat.

c) Cítil/a jsem se špatně.

Výsledky promlouvají kladně ve prospěch zdravého morálního hlediska našich dětí, resp. ve většině případů jeví jako zdravé. Přesto se našli jedinci, kterým je jedno, že se někomu ubližuje – zde může také zapůsobit faktor morálního vyvázání. V celkovém množství odpovědí je však toto procento zanedbatelné jak na I. tak na II. stupni. Je však důležité zamyslet se i nad hlediskem sociální desirability, kde *snaha dotazovaných vede k tomu odpovídat „správně“ - tedy tak, jak by podle představy dotazovaného tazatelé chtěli, aby jim odpověděl.* (Janošová, 2016, s. 65)

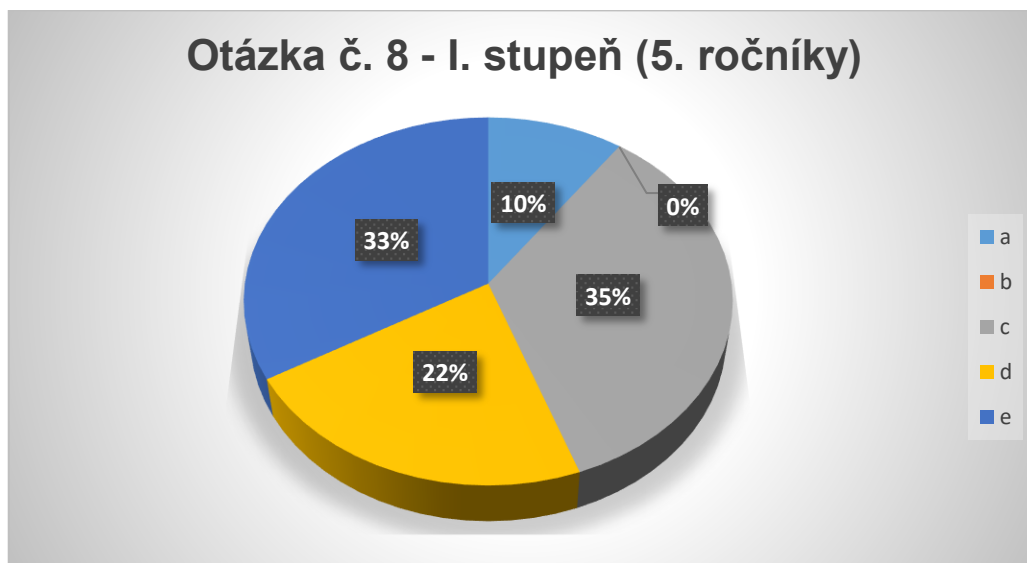
Otázka č. 8 pro I. stupeň:

Co bys dělal/a, kdybys viděl/a, jak někdo ubližuje spolužákovi z Tvé, nebo jiné třídy (nadává mu/jí, mlátí ho/jí, bere mu/jí věci a tak dále)?

- a) Nic, bylo by mi to jedno.
- b) Přidal/a bych se.

- c) Řekl/a bych, ať toho nechá/nechají.
- d) Snažil/a bych se pomoci.
- e) Řekl/a bych to dospělákovi.

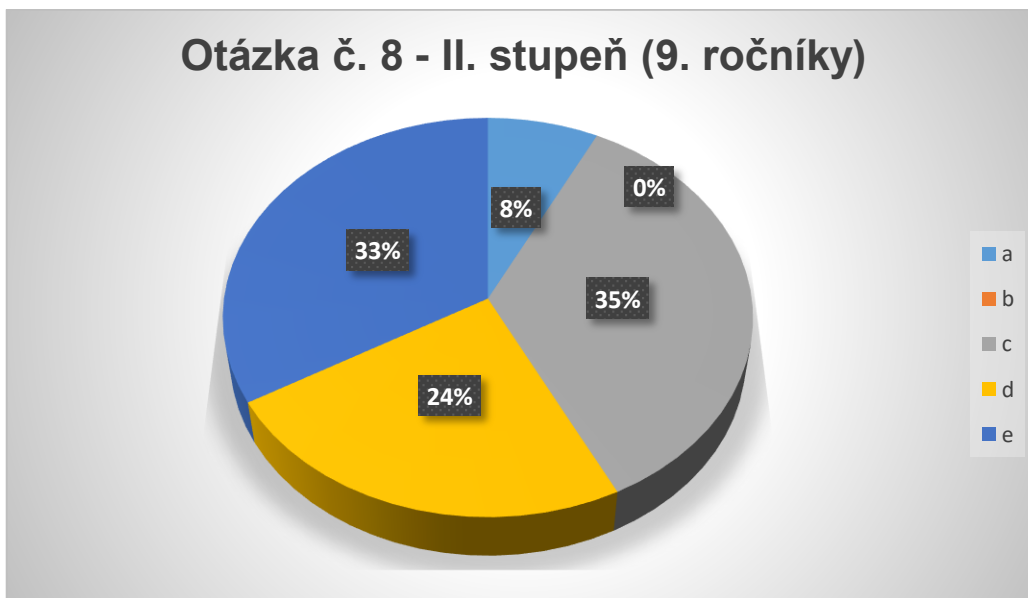

Otázka č. 8 pro II. stupeň:

Jak by si se zachoval/a, kdybys byl/a svědkem ubližování spolužákovi ze své, nebo jiné třídy (vulgární nadávání, ponižování, fyzické útoky, atd.)?

- a) Nic, bylo by mi to jedno.
- b) Přidal/a bych se.
- c) Řekl/a bych, ať toho nechá/nechají.
- d) Snažil/a bych se pomoci.
- e) Řekl/a bych to někomu dospělému.

Otázka č. 8 - II. stupeň (9. ročníky)

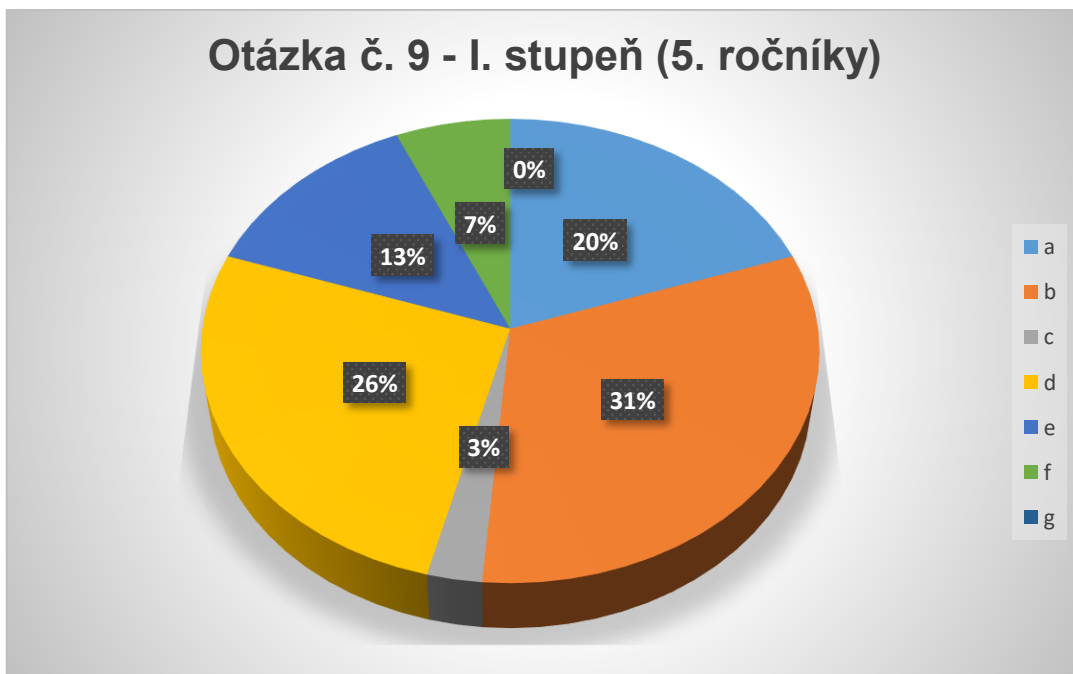
Ve výsledcích této otázky je zřejmá nízká procentuální lhostejnost, na straně druhé skoro třetinová snaha o ukončení konfliktu, snaha pomoci a taktéž svěřením někomu z pedagogického sboru. V porovnání obou stupňů se dostaneme na podobné hodnoty. Přijatelným uklidňujícím faktem je, že nikdo z dotazovaných by se k úkonu ubližování nepřidal - i zde bychom ale měli počítat s možnou sociální desirabilitou.

Otázka č. 9 pro I. stupeň:

Když bys chtěl/a někomu říct to, že je spolužákovi z Tvé, nebo jiné třídy (nebo Tobě) ubližováno, komu bys to pověděl/a?

- a) Rodičům – pomůžou.
- b) Paní učitelce třídní, panu učiteli třídnímu – protože vím, že by pomohli.
- c) Jiné paní učitelce/panu učiteli, které/mu věřím.
- d) Rodičům a paní učitelce/panu učiteli.
- e) Paní Michlíčkové – věřím, že by pomohla.
- f) Kamarádovi/kamarádce, které/mu věřím.
- g) Nikomu bych to říct nechtěl/a.

Otázka č. 9 - I. stupeň (5. ročníky)

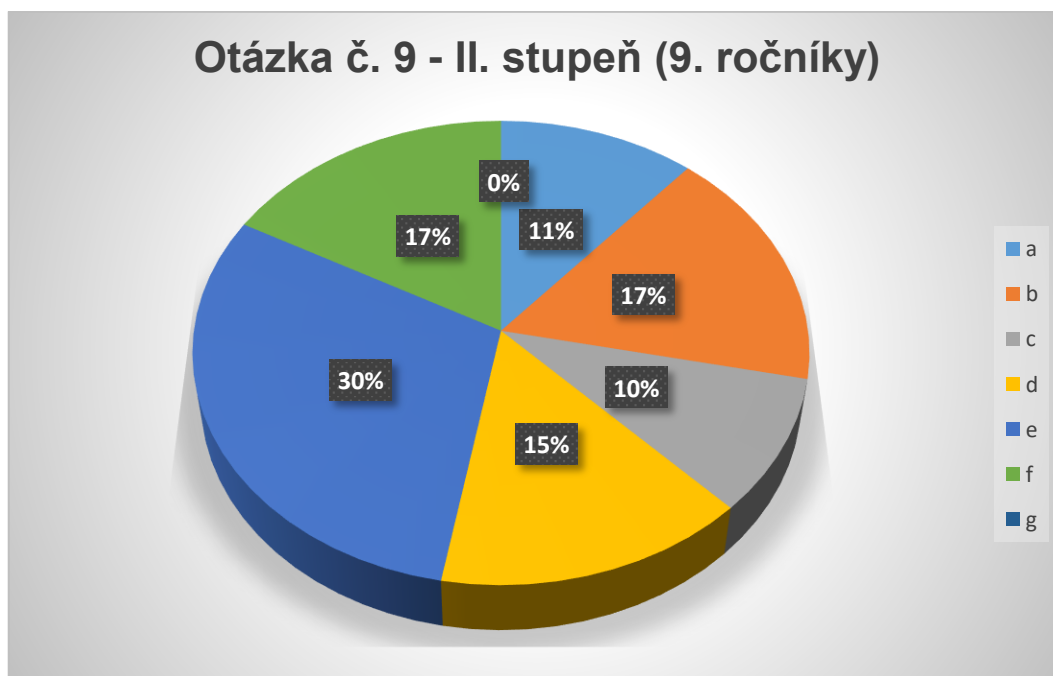

Otázka č. 9 pro II. stupeň:

Pokud bys chtěl/a někomu sdělit, že je spolužákovi z Tvé, nebo jiné třídy (nebo Tobě) ubližováno, komu bys to pověděl/a?

- a) Rodičům – pomůžou.
- b) Třídní učitelce, třídnímu učiteli – protože vím, že by pomohli.
- c) Jiné učitelce/učители, které/mu věřím.
- d) Rodičům a učiteli/učitelce.
- e) Paní Michlíčkové – věřím, že by pomohla.
- f) Kamarádovi/kamarádce, které/mu věřím.
- g) Nikomu bych to říct nechtěl/a.

Otázka č. 9 - II. stupeň (9. ročníky)

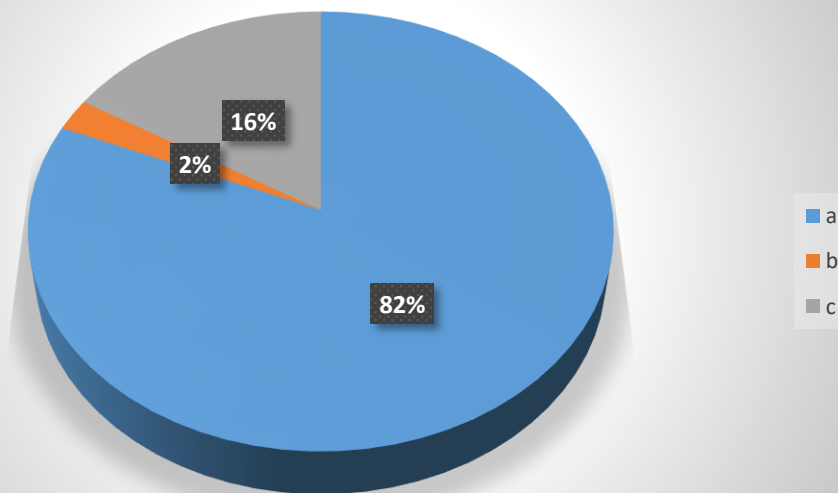
Co se I. stupně týká, nejvíce žáků by se svěřilo svému třídnímu učiteli/učitelce, což je velmi přirozené. Na II. stupni jsou již odpovědi rozmanitější. Ve větší míře by se deváťáci svěřili mé osobě, z čehož mám velmi dobrý pocit – důvěra je pro mne posvátná. Věřím, že tomu bude tak i nadále a že procento žáků bude stoupat. Dalším skvělým poznatkem je, že by žádné z dětí nezůstalo se svým trápením samo.

Otázka č. 10 pro I. stupeň:

Už Ti někdo někdy delší dobu ubližoval?

- a) Ne, nikdy.
- b) Ne, ale já ubližoval/a někomu jinému.
- c) Ano.

Otázka č. 10 - I. stupeň (5. ročníky)

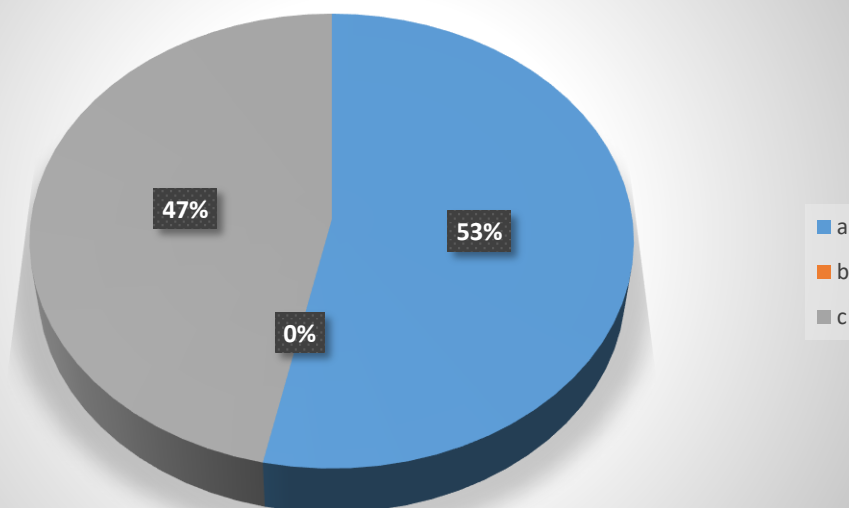

Otázka č. 10 pro II. stupeň:

Už Ti někdo někdy delší dobu ubližoval?

- a) Ne, nikdy.
- b) Ne, ale já ubližoval/a někomu jinému.
- c) Ano.

Otázka č. 10 - II. stupeň (9. ročníky)

Speciální a pro mne velmi zajímavá otázka dopadla u páťáků nad mé očekávání dobře. Na I. stupni se dokonce v dotazníku přiznaly děti již šetřené a kázeňsky opatřené, že ubližovali svým spolužákům. Na II. stupni se vyjevil obraz skoro poloviny dětí, kterým je ubližováno – toto je velmi motivující pro celý školní poradenský tým a především pro mne jako pro metodika primární prevence pro příští školní rok.

10 ODPOVĚDI NA VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Na začátku praktické části jsem si stanovila cíl a výzkumné otázky. Jedním z hlavních úkolů bylo zmapovat, jsou-li třídní kolektivy 5. a 9. tříd spíše kamarádké, či nikoliv a mají-li žáci Základní školy ve Volarech povědomí o šikaně.

První výzkumná otázka zněla:

Jsou kolektivy tříd spíše kamarádkého charakteru?

Pro zodpovězení této otázky byly využity první dvě otázky dotazníku. Vzhledem k výsledkům, můžeme usuzovat, že i v 5. i v 9. třídách převažuje spíše kamarádké (přátelské) prostředí. Rozdíl ovšem můžeme vidět v kvantitě přátel na I. stupni děti uváděly, že mají ve třídě mnoho kamarádů, na II. stupni již počty klesly spíše na jednoho až tři dobré přátele, což je zcela přirozený přerod z kvantity na kvalitu a souvisí to s vývojovými fázemi člověka (dítěte). Vzhledem k soudržnosti kolektivu, vyšly podobné výsledky – větší soudržnost se projevila v 5. třídách. V 9. třídách se skupina rozdělila na menší podskupiny, dle podobných zájmů a preferencí žáků.

Druhá výzkumná otázka byla formulována:

Mají žáci povědomí o šikaně?

Tuto problematiku zjišťovali otázky 3 až 10. Výsledky dotazníku ukazují, že většina dotazovaných žáků má dobré povědomí o šikaně a i o tom, jak by se měli zachovat při setkání s tímto jevem. Měla bych zde zmínit i tzv. morální vyvazování – kdy jedinec přemýšlí nad tím, co se vlastně děje a proč se to děje a například je pro něj v pořádku sledovat projevy šikanování (nevnímat je jako šikanu) a mít ji za opodstatněnou, protože ten, kdo je šikanován si to v jeho očích v podstatě zaslouží.

Třetí a zároveň poslední výzkumná otázka byla:

Je rozdíl v oblasti šikany mezi žáky na I. a II. stupni ZŠ v povědomí o šikaně?

Z výsledků je patrné, že na I. stupni (v 5. třídách) jsou ještě jedinci, kterým je pojem šikana cizí, oproti tomu na II. stupni se již všichni s pojmem šikana setkali. Zajímavým rozdílem je, že mladší děti vnímají jednorázový útok jako možnou šikanu více, než děti starší. Vnímání šikany ve smyslu svědectví (v jakékoliv roli) této situace se na II. stupni dle odpovědí žáků zvyšuje. Rozdíl také dotazník odhalil ve svěřování se s problémem – v 5. třídách by se děti nejraději svěřily třídní učitelce,

ale děti z 9. tříd nejčastěji volily rozhovor s mou osobou. Posledním rozdílem jsou výsledky otázky, zda bylo někomu delší dobu ubližováno. Na prvním stupni převažuje negativní odpověď na II. stupni odpověď pozitivní.

ZÁVĚR

Šikana zcela jistě patří v současnosti k nejaktuálnějším a nejzávažnějším problémům na základních školách. Tato bakalářská práce je věnována třídním kolektivům a povědomí žáků o šikaně. Je velmi důležité tento patologický jev nadále co nejpodrobněji zkoumat a identifikovat. Šikana je nemocné chování, které se vyznačuje nepoměrem sil mezi šikanovanými a šikanujícími. Šikana může mít formu jak psychickou (psychické týrání), tak fyzickou (fyzické útoky). Cílem šikany je ublížit jedinci a poškodit lidskou důstojnost. Jako nejhorší vnímám fakt, že se tento jev projevuje už od nízkých ročníků základních škol – škola by pro dítě měla být místem bezpečným, plným jistoty a důvěry, místem přátelským, nápomocným a místem, kam dítě každodenně chodí rádo.

Příčin pro vznik šikany je mnoho – odlišnosti jedinců, zvědavost, touha po nových zážitcích, chtíč ovládnout jiného jedince, touha po moci, nedostatek pozornosti, vysoké nároky na dítě, špatný příklad rodiny, násilné chování v rodině, sociální rozdíly žáků a jejich rodin, mediální násilí... atd.

Je velmi důležité, aby jakýkoliv pedagogický pracovník dával dítěti (dětem) pocit důvěry, jistoty a bezpečí již preventivně. Je důležité, abychom jako pedagogičtí pracovníci neustále mapovali prostředí a životy třídních kolektivů a spolupracovali na budování přívětivého prostředí, kde i potencionální agresori mají možnost pochopit asociálnost svého jednání.

Cílem mé bakalářské práce bylo přiblížit se třídnímu kolektivu a smýšlení žáků o šikaně. Práce mě velmi motivovala k další intenzivnější práci s kolektivy žáků a nadchla mě pro tvorbu (či spolupráci) na dalších preventivních programech na téma šikana.

Vím, že šikana se nedá zcela vymýtit. Ovšem na ve svém pracovním zařazení školního metodika primární prevence udělám maximum, aby se na naší škole minimalizovaly, jak vznik, tak případné následky šikany.

Co se výzkumu týče – zjištěním pro mne bylo, že skoro polovině dětem bylo nebo je na II. stupni opakovaně ubližováno. Na toto se příští školní rok zaměřím.

Dotazníková forma se mi touto prací velmi osvědčila a rozhodla jsem se tento monitoring využívat i nadále, pro častější zjišťování změn u žáků. Anonymita

dotazníku v porovnání s preventivními programy, kde dítě odpovídá veřejně se zdá být praktičtější – trůfám si předpokládat, že dítě se nebojí odpovědět pravdivě, když je ujištěno, že se nikdo (hlavně co se týče spolužáků) nedozví, jak odpovídalo.

Závěrem bych chtěla dodat, že mne vždy problematika šikany zajímala, ne snad z toho důvodu, že bych byla někdy její obětí, ale jako dítě nesčetněkrát svědkem a právě asi to ve mne zanechalo pocit viny, že jsem tenkrát nejednala. Nyní se snažím sama sobě splatit „dluh“ formou prevence a pomoci.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. ADAMÍK ŠIMEGOVÁ, Miroslava, Barbora KOVÁČOVÁ. *Kognitívne, emocionálne a morálne aspekty školského šikanovania a ich využitie v prevenci šikanovania na základnej škole*. 1. vydání, Pedagogická fakulta Trnavská univerzita v Trnave, 2011. ISBN 978-80-82-420-4.
2. ADAMÍK ŠIMEGOVÁ, Miroslava, Peter SZELIGA. *Výskum šikanovania v prostredí školy*. 1. vydání, Trnavská univerzita v Trnave, 2012. ISBN 978-80-8082-543-0.
3. BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV, 2003. Pedagogika (ISV). ISBN 80-86642-08-9.
4. BRADNOVÁ, Hana. *Encyklopedický slovník*. Praha: Odeon, 1993. Klub čtenářů (Odeon). ISBN 80-207-0438-8.
5. BRAUN, Richard. *Pedagogicko-psychologická diagnostika*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014. ISBN 978-80-7290-656-7.
6. BROŽA, Jiří a kol. *Rozvoj školy a supervize: sborník konference: ZŠ Kamenický Šenov dne 31. 5. 2012*. Praha: Lumen Vitale - Centrum vzdělávání, 2012. ISBN 978-80-905000-7-5.
7. DĚDOVÁ, Mária. *Hodnoty a prežívanie zmyslu života*. Filozofická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave, 2010. ISBN 978-80-8082-358-0.
8. FRIEDLOVÁ, Karin a kol. *Práce s třídním kolektivem*. Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2012. ISBN 978-80-87652-70-1.
9. JANOŠOVÁ, Pavlína, Lenka KOLLEROVÁ, Kateřina ZÁBRODSKÁ, Jiří KRESSA a Mária DĚDOVÁ. *Psychologie školní šikany*. Praha: Grada, 2016. Psyche (Grada). ISBN 978-80-247-2992-3.
10. KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5.
11. LOVASOVÁ, Lenka. *Šikana*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-65-2.

12. MAREŠ, Jiří a Stanislav JEŽEK. *Klima školní třídy*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2012. ISBN 978-80-87652-23-7.
13. MARTÍNEK, Zdeněk. *Agrese a agresivita u dětí a mládeže*. Praha: Národní institut pro další vzdělávání, 2008. ISBN 978-80-86956-29-9.
14. MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2310-5.
15. MATTHEWS, Julie a Andrew MATTHEWS. *Stop šikaně!*. Přeložila Kateřina ZAJÍCOVÁ. Jihlava: Baroque Partners, 2015. ISBN 978-80-87923-06-1.
16. PETRUSEK, Miloslav, Hana MAŘÍKOVÁ a Alena VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-311-3.
17. ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-049-9.
18. ŘÍČAN, Pavel a kol., *Šikana jako etický, psychologický a pedagogický problém: sborník příspěvků z konference Praha, 19. března 2009*. Brno: Tribun EU, 2009. ISBN 978-80-7399-857-8.
19. ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6.
20. ŠMAUS, Zdeněk. *Volary městečko na Šumavě*. Volary: MěstNV ve Volarech, 1971.
21. ŠVEC, Jakub, Simona JEŘÁBKOVÁ a Michal KOLÁŘ. *Jak zlepšit vztahy v na ší třídě: kurz osobností a sociální výchovy pro žáky 2. stupně ZŠ*. Praha: Projekt Odyssea, 2007. ISBN 978-80-87145-27-2.

SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

1. Český statistický úřad. *Počet obyvatel v obcích - k 1.1.2020* [online]. 1.5.2020 [cit. 28.6.2020]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112019>
2. Informační Systém Cestovního Ruchu Jihočeského kraje. *Volarské Slavnosti dřeva* [online]. 2020 [cit. 29.6.2020]. Dostupné z: <https://www.jiznicechy.cz/kalendar/2712-volary-wood-celebrations>
3. LB Cemix, s.r.o. *Základní škola Volary* [online]. 2017 – 2020 [cit. 30.6.2020]. Dostupné z: <https://www.cemix.cz/reference/zakladni-skola-volary>
4. Nadační fond Stop šikaně!. *Co je šikana?* [online]. 2020 [cit. 7.7.2020]. Dostupné z: <https://www.stop-sikane.cz/co-je-sikana/#>
5. Oficiální stránky města Volary. *Něco málo statistiky o obyvatelích ve městě* [online]. 3.7.2020 [cit. 29.6.2020]. Dostupné z: <https://www.mestovolary.cz/mesto/o-meste/neco-malo-statistiky-o-obyvatelich/>
6. Seznam.cz, a.s. *ZŠ Volary U Nádraží 512, 38451 Volary* [online]. 1996–2020 [cit. 28.6.2020]. Dostupné z: <https://www.firmy.cz/detail/360067-zs-volary-volary.html>

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1 Školní třída.....	9
Obrázek č. 2 Klima školy.....	11
Obrázek č. 3 Skupinová dynamika.....	12
Obrázek č. 4 Graf – výzkum Stan Davis 2006.....	23
Obrázek č. 5 Centrum města Volary.....	37
Obrázek č. 6 Základní škola Volary hlavní vstup.....	37
Obrázek č. 7 Základní škola Volary pavilon tříd.....	37

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: SORAD – Záznamový list.....	65
Příloha P II: Dotazník B3.....	66
Příloha P III: Informovaný souhlas zákonného zástupce.....	67
Příloha P IV: Informovaný souhlas zákonného zástupce (vyplněný).....	68
Příloha P V: E-mailový souhlas zákonného zástupce.....	69
Příloha P VI: Dotazník pro I. stupeň ZŠ – 5. ročníky.....	70
Příloha P VII: Dotazník pro I. stupeň ZŠ – 5. ročníky (vyplněný).....	71
Příloha P VIII: Dotazníky pro II. stupeň ZŠ – 9. ročníky.....	72
Příloha P IX: Dotazník pro II. stupeň ZŠ – 9. ročníky (vyplněný).....	73

PŘÍLOHA P I: SORAD – Záznamový list

SORAD
Sociometrický ratingový dotazník V. Hrabal

ZÁZNAMOVÝ LIST

JMÉNO A PŘÍJMENÍ:
TŘÍDA:
DATUM:

	Jméno a příjmení	V	S	zdůvodnění sympatií
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				
8				
9				
10				
11				
12				
13				
14				
15				
16				
17				
18				
19				
20.				
21				
22				
23				
24				
25				
26				

PŘÍLOHA P II: Dotazník B3

Dotazník B3 Jméno: ..... třída: ..... datum: .....

1. Mezi mé přátele ve třídě patří:

1. ....
2. ....
3. ....

2. Jako přítele/přítelkyni bych si nevybral:

1. ....
2. ....
3. ....

3. Sám sebe hodnotím: (zakroužkujte správnou odpověď)

a) Jsem vždy v centru dění ve třídě
b) Občas se účastním a jsem obvykle o akcích ve třídě informován
c) Párkrát jsem se akci ve třídě účastnil, ale nebyvám informován
d) Zdá se, že o mou účast třída příliš nestojí
e) O dění ve třídě nejvím zájem

4. Odpověz na následující otázky ano či ne: (zakroužkujte správnou odpověď)

• Ve třídě je nejméně jeden žák, který je nešťastný	ano	ne
• Ve třídě je někdo, komu ostatní občas ubližují	ano	ne
• Stává se, že se do školy těším	ano	ne
• Většinou se najde někdo, kdo mi pomůže s problémem	ano	ne
• Společné problémy řešíme většinou v klidu	ano	ne

5. Zakroužkuj v každém řádku číslíci, která nejlépe vyjadřuje míru Tvých pocitů ve třídě:

pocit bezpečí	1	2	3	4	5	6	7	pocit ohrožení
pocit přátelství	1	2	3	4	5	6	7	pocit nepřátelství
atmosféra spolupráce	1	2	3	4	5	6	7	atmosféra lhostejnosti
pocit důvěry	1	2	3	4	5	6	7	pocit nedůvěry
tolerance	1	2	3	4	5	6	7	netolerance

6. Najdi ve třídě někoho ze spolužáků, který je:

spravedlivý:	protivný: .....
spolehlivý:	nespravedlivý: .....
zábavný:	nevděčný: .....
vždy v centru dění:	nespolehlivý: .....
se všemi za dobře:	osamocený: .....

Děkujeme Ti za spolupráci!

PŘÍLOHA P III: Informovaný souhlas zákonného zástupce

INFORMOVANÝ SOUHLAS S VÝZKUMEM BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Vážený rodiče,

žádám Vás o udělení souhlasu s účastí Vašeho dítěte ve výzkumu k mé bakalářské práci. Výzkum bude realizován formou dotazníku. Dotazníky a jejich výsledky budou zcela anonymní a použity pouze k mým studijním účelům. Dotazníky by zahrnovaly žáky 5. a 9. tříd ZŠ Volary. Bakalářská práce je spojena s výzkumem klimatu ve třídách a s problematikou šikany. Děkuji za Váš čas.

S pozdravem a přáním krásného dne

Klára Michlíčková
Školní metodik primární prevence
ZŠ Volary, U Nádraží 512, Volary
Tel.: 723605572

Souhlasím s účastí mé dcery/mého

syna..... ve výzkumu bakalářské práce: ANO x NE

Datum:.....

.....

podpis zákonného zástupce

PŘÍLOHA P IV: Informovaný souhlas zákonného zástupce (vyplněný)

INFORMOVANÝ SOUHLAS S VÝZKUMEM BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Vážení rodiče,

žádám Vás o udělení souhlasu s účastí Vašeho dítěte ve výzkumu k mé bakalářské práci. Výzkum bude realizován formou dotazníku. Dotazníky a jejich výsledky budou zcela anonymní a použity pouze k mým studijním účelům. Dotazníky by zahrnovaly žáky 5. a 9. tříd ZŠ Volary. Bakalářská práce je spojena s výzkumem klimatu ve třídách a s problematikou šikany. Děkuji za Váš čas.

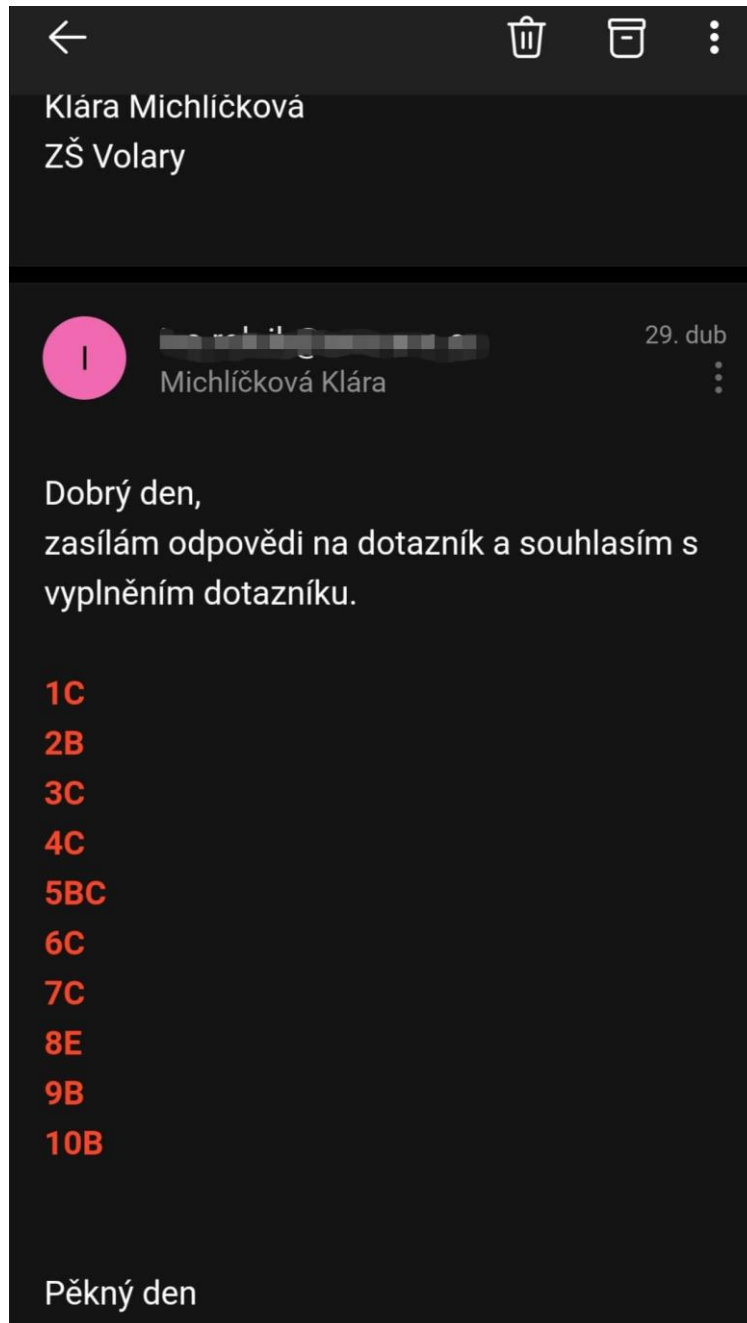
S pozdravem a přáním krásného dne

Klára Michlíčková
Školní metodik primární prevence
ZŠ Volary, U Nádraží 512, Volary
Tel.: 723605572

Souhlasím s účastí mé dcery / mého syna ..... ve výzkumu
bakalářské práce: ANO NE

Datum: 8. 3. 2020 .....
.....
podpis zákonného zástupce

PŘÍLOHA P V: E-mailový souhlas zákonného zástupce

PŘÍLOHA P VI: Dotazník pro I. stupeň ZŠ – 5. ročníky

Dotazník pro I. stupeň ZŠ

5. ročníky

U jedné otázky můžeš zvolit více odpovědí, nemusíš odpovídat na všechny otázky, pokud nechceš. Dotazník je úplně anonymní (to znamená, že se nikdo nikdy nedozví, že jsi ho vyplňoval/a zrovna Ty).

1. Máš ve své třídě kamarády/kamarádky?

- A) Ne, nemám.
- B) Ano, mám tam 1 – 3 dobré kamarády/kamarádky.
- C) Ano, mám tam hodně kamarádů/kamarádek.

2. Když přijde nějaký problém, držíte jak třída pospolu? (Třeba podle přísloví “Jeden za všechny, všichni za jednoho.”)

- A) Ne, nedržíme.
- B) Ano, ale jen někteří.
- C) Ano, všichni táhneme za jeden provaz.

3. Už jsi někdy slyšel/a slovíčko ŠIKANA?

- A) Ne, nikdy jsem to slovo neslyšel/a.
- B) Ano, ale nevím, co znamená.
- C) Ano, slyšel/a.

4. Pokud jsi slovo ŠIKANA už slyšel/a, kde to bylo?

- A) Od rodičů.
- B) Od spolužáků/spolužaček, kamarádů/kamarádek.
- C) Od paní učitelky, pana učitele, pana ředitele.

5. Co, podle Tebe, slovíčko ŠIKANA znamená?

- A) Nevím.
- B) Když mi (nebo někomu jinému) spolužák z mé, nebo jiné třídy sprostě vynadá, uhodí, něco vezme, nebo si ze mě (z někoho jiného) dělá srandu.
- C) Když mi (nebo někomu jinému) spolužák z mé, nebo jiné třídy pořád sprostě nadává, bije, posmívá se, dělá si srandu, nebo bere věci.

6. Myslíš si, že jsi někdy viděl/a, jak někdo někoho šikanuje?

- A) Nevím, protože nevím, jak to vypadá.
- B) Ne, neviděl/a.
- C) Ano, viděl/a.

- 7. Jestli jsi už někdy viděl/a, jak někdo někoho šikanoval, jak jsi se cítil/a?**
- A) Nijak, bylo mi to jedno.
 B) Bavilo mě se na to koukat.
 C) Cítil/a jsem se smutně.
- 8. Co bys dělal/a, kdybys viděl/a, jak někdo ubližuje spolužákovi z Tvé, nebo jiné třídy (nadává mu/jí, mlátí ho/jí, bere mu/jí věci a tak dále)?**
- A) Nic, bylo by mi to jedno.
 B) Přidal/a bych se.
 C) Řekl/a bych, ať toho nechá/nechají.
 D) Snažil/a bych se pomoci.
 E) Řekl/a bych to dospělákovi.
- 9. Když bys chtěl/a někomu říct to, že je spolužákovi z Tvé, nebo jiné třídy (nebo Tobě) ubližováno, komu bys to pověděl/a?**
- A) Rodičům – pomůžou.
 B) Paní učitelce třídní, panu učiteli třídnímu – protože vím, že by pomohli.
 C) Jiné paní učitelce/panu učiteli, které/mu věřím.
 D) Rodičům a paní učitelce/panu učiteli.
 E) Paní Michlíčkové – věřím, že by pomohla.
 F) Kamarádovi/kamarádce, které/mu věřím.
 G) Nikomu bych to říct nechtěl/a.
- 10. Už Ti někdo někdy delší dobu ubližoval?**
- A) Ne, nikdy.
 B) Ne, ale já ubližoval/a někomu jinému.
 C) Ano.

PŘÍLOHA P VII: Dotazník pro I. stupeň ZŠ – 5. ročníky (vyplněný)

Dotazník pro I. stupeň ZŠ
5. ročníky

*U jedné otázky můžeš zvolit více odpovědí, nemáš odpovídat na všechny otázky, pokud nechceš.
 Dotazník je úplně anonymní (to znamená, že se někdo nikdy nedozví, že jsi ho vyplňoval/a zrovna Ty).*

1. Máš ve své třídě kamarády/kamarádky?
 A) Ne, nemám.
 B) Ano, mám tam 1 – 3 dobrá kamarády/kamarádky.
 C) Ano, mám tam hodně kamarádů/kamarádek.

2. Když přijde nějaký problém, děláte jak třída společně? (Těba podle přelovi "jeden za všechny, všichni za jednoho.")
 A) Ne, neříme.
 B) Ano, ale jen někdy.
 C) Ano, všichni taháme za jeden provaz.

3. Už jsi někdy slyšel/a slovíčko ŠIKANA?
 A) Ne, nikdy jsem to slovo neslyšel/a.
 B) Ano, ale nevím, co znamená.
 C) Ano, slyšel/a.

4. Pokud jsi slovo ŠIKANA už slyšel/a, kde to bylo?
 A) Od rodičů.
 B) Od spolužáků/spolužaček, kamarádů/kamarádek.
 C) Od paní učitelky, pana učitele, pana ředitele.

5. Co, podle Tebe, slovíčko ŠIKANA znamená?
 A) Nevím.
 B) Když mi (nebo někomu jinému) spolužák z mé, nebo jiné třídy sprostě vynadá, uhodí, něco vezme, nebo si ze mě (z někoho jiného) dělá vtipy.
 C) Když mi (nebo někomu jinému) spolužák z mé, nebo jiné třídy pořád sprostě nadává, bje, posmívá se, dělá si srandu, nebo bere věci.

6. Myslíš si, že jsi někdy viděl/a, jak někdo někoho šikanoval?
 A) Nevím, protože nevím, jak to vypadá.
 B) Ne, neviděl/a.
 C) Ano, viděl/a.

7. Jestli jsi už někdy viděl/a, jak někdo někoho šikanoval, jak jsi se cítil/a?
 A) Nijak, bylo mi to jedno.
 B) Bavilo mě se na to koukat.
 C) Cítil/a jsem se smutně.

8. Co bys dělal/a, kdybys viděl/a, jak někdo ubližuje spolužákovi z Tvé, nebo jiné třídy (nadává mu/jí, mlátí ho/jí, bere mu/jí věci a tak dále)?
 A) Nic, bylo by mi to jedno.
 B) Přidal/a bych se.
 C) Řekl/a bych, ať toho nechá/nechají.
 D) Snažil/a bych se pomoci.
 E) Řekl/a bych to dospělákovi.

9. Když bys chtěl/a někomu říct to, že je spolužákovi z Tvé, nebo jiné třídy (nebo Tobě) ubližováno, komu bys to pověděl/a?
 A) Rodičům – pomůžou.
 B) Paní učitelce třídní, panu učiteli třídnímu – protože vím, že by pomohli.
 C) Jiné paní učitelce/panu učitelce, které/mu věřím.
 D) Rodičům a paní učitelce/panu učitelce.
 E) Paní Michlíčkové – věřím, že by pomohla.
 F) Kamarádovi/kamarádce, které/mu věřím.
 G) Nikomu bych to říct nechtěl/a.

10. Už Ti někdo někdy delší dobu ubližoval?
 A) Ne, nikdy.
 B) Ne, ale já ubližoval/a někomu jinému.
 C) Ano.

PŘÍLOHA P VIII: Dotazník pro II. stupeň ZŠ – 9. ročníky

Dotazník pro II. stupeň ZŠ

9. ročníky

U jedné otázky můžeš zvolit více odpovědí, nemusíš odpovídat na všechny otázky, pokud nechceš. Dotazník je zcela anonymní.

- 1. Máš ve své třídě opravdové přátele?**
  - D) Ne, nemám.
  - E) Ano, mám tam 1 – 3 dobré kamarády/kamarádky.
  - F) Ano, mám tam hodně dobrých přátel.

- 2. Pokud se vyskytne nějaký problém, držíte jak třída pospolu? (Třeba podle přísloví “Jeden za všechny, všichni za jednoho.”)**
  - D) Ne, nedržíme.
  - E) Ano, ale jen určité skupiny mezi sebou.
  - F) Ano, všichni táhneme za jeden provaz.

- 3. Už jsi někdy setkal/a s pojmem ŠIKANA?**
  - D) Ne, nikdy jsem ten pojem neslyšel/a.
  - E) Ano, ale nevím, co znamená.
  - F) Ano, setkal/a.

- 4. Pokud jsi se s pojmem ŠIKANA už setkal/a, kde to bylo?**
  - D) Od rodičů.
  - E) Od spolužáků/spolužaček, přátel.
  - F) Od paní učitelky, pana učitele, pana ředitele.

- 5. Co, podle Tebe, pojem ŠIKANA znamená?**
  - D) Nevím.
  - E) Pokud mi (nebo někomu jinému) spolužák z mé, nebo jiné třídy vulgárně vynadá, fyzicky mě (někoho jiného) napadne, něco vezme, nebo poníží.
  - F) Pokud mi (nebo někomu jinému) opakovaně spolužák z mé, nebo jiné třídy vulgárně nadává, fyzicky mě (někoho jiného) napadá, bere věci, nebo ponižuje.

- 6. Myslíš si, že jsi někdy byl/a svědkem šikany?**
  - D) Nevím, protože nevím, jak to vypadá.
  - E) Ne, nebyl/a.
  - F) Ano, byl/a.

- 7. Pokud jsi již někdy byl/a svědkem šikany, jak jsi se cítil/a?**
- D) Nijak, bylo mi to jedno.
E) Bavilo mě to sledovat.
F) Cítil/a jsem se špatně.
- 8. Jak by si se zachoval/a, kdybys byl/a svědkem ubližování spolužákovi ze své, nebo jiné třídy (vulgární nadávání, ponižování, fyzické útoky, atd.)?**
- F) Nic, bylo by mi to jedno.
G) Přidal/a bych se.
H) Řekl/a bych, ať toho nechá/nechají.
I) Snažil/a bych se pomoci.
J) Řekl/a bych to někomu dospělému.
- 9. Pokud bys chtěl/a někomu sdělit, že je spolužákovi z Tvé, nebo jiné třídy (nebo Tobě) ubližováno, komu bys to pověděl/a?**
- H) Rodičům – pomůžou.
I) Třídní učitelce, třídnímu učiteli – protože vím, že by pomohli.
J) Jiné učitelce/učitel, které/mu věřím.
K) Rodičům a učiteli/učitelce.
L) Paní Michlíčkové – věřím, že by pomohla.
M) Kamarádovi/kamarádce, které/mu věřím.
N) Nikomu bych to říct nechtěl/a.
- 10. Už Ti někdo někdy opakovaně ubližoval?**
- D) Ne, nikdy.
E) Ne, ale já ubližoval/a někomu jinému.
F) Ano.

PŘÍLOHA P IX: Dotazník pro II. stupeň ZŠ – 9. ročníky (vyplněný)

Dotazník pro II. stupeň ZŠ
9. ročníky

U jedné otázky můžeš zvolit více odpovědí, nemusíš odpovídat na všechny otázky, pokud nechceš. Dotazník je zcela anonymní.

1. Máš ve své třídě opravdové přátele?

A) Nic nemám.
B) Ano, mám tam 1 – 3 dobré kamarády/kamarádky.
C) Ano, mám tam hodně dobrých přátel.

2. Pokud se vyskytne nějaký problém, drtíte jak třída pospolu? (Třeba podle přílohy "Jedem za všechny, všichni za jednoho.")

A) Nic neděláme.
B) Ano, ale jen určitě skupiny mezi sebou.
C) Ano, všichni táhneme za jeden provaz.

3. Už jsi někdy sarkal/a s pojmem ŠIKANA?

A) Ne, nikdy jsem ten pojem neslyšel/a.
B) Ano, ale měřím, co znamená.
C) Ano, sarkal/a.

4. Pokud jsi se s pojmem ŠIKANA už sarkal/a, kde to bylo?

A) Dě raději.
B) Dě spolužáků/spolužáček, přátel.
C) Dě paní učitelce, pana učitele, pana ředitele.

5. Co, podle Tebe, pojem ŠIKANA znamená?

A) Nevíni.
B) Pokud mi (nebo někomu jinému) spolužák z mé, nebo jiné třídy vulgárně vynaří, fyzicky mě (někoho jiného) napadne, něco vzrme, nebo pomůže.
C) Pokud mi (nebo někomu jinému) opakovaně spolužák z mé, nebo jiné třídy vulgárně nadává, fyzicky mě (někoho jiného) napadne, bere věci, nebo porouhá.

6. Myslíš si, že jsi někdy byl/a svědkem šikany?

A) Nevíni, protože nevíni, jak to vypadá.
B) Ne, nebyl/a.
C) Ano, byl/a.

7. Pokud jsi již někdy byl/a svědkem šikany, jak jsi se cítil/a?

A) Nijak, bylo mi to jedno.
B) Bavilo mě to sledovat.
C) Cítil/a jsem se špatně.

8. Jak by si se zachoval/a, kdybys byl/a svědkem ubližování spolužákovi ze své, nebo jiné třídy (vulgární nadávání, ponižování, fyzické útoky, atd.)?

A) Nic, bylo by mi to jedno.
B) Přidal/a bych se.
C) Řekl/a bych, ať toho nechá/nechají.
D) Snažil/a bych se pomoci.
E) Řekl/a bych to někomu dospělému.

9. Pokud bys chtěl/a někomu sdělit, že je spolužákovi z Tvé, nebo jiné třídy (nebo Tobě) ubližováno, komu bys to pověděl/a?

A) Rodičům – pomůžou.
B) Třídní učitelce, třídnímu učiteli – protože vím, že by pomohli.
C) Jiné učitelce/učitel, které/mu věřím.
D) Rodičům a učiteli/učitelce.
E) Paní Michlíčkové – věřím, že by pomohla.
F) Kamarádovi/kamarádce, které/mu věřím.
G) Nikomu bych to říct nechtěl/a.

10. Už Ti někdo někdy opakovaně ubližoval?

A) Ne, nikdy.
B) Ne, ale já ubližoval/a někomu jinému.
C) Ano.